

تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری د زمانی کوردیدا فەهکۆلینەکا پراگماتیکیه

شیرزاد سەبری عەلی و جیهان غیاس محی

□ کۆلیژا پەروەدەیا بنیات، زانکۆیا دهۆک، هەرێما کوردستانی - عێراق

کۆلیژا زمانان، زانکۆیا دهۆک، هەرێما کوردستانی - عێراق

((مێژوویا وەرگرتنا فەهکۆلینە: 9 تەباخ، 2018، مێژوویا رەزامەندی بەلافکرین: 3 چریا ئیک، 2018))

پوختە

پرسیاری گرنکیهەکا مەزن د زمانیدا هەیه، نەخاسە د بیافی پراگماتیکیدا. ئەف فەهکۆلینە هەولدمت فەهکۆلین ل تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری د زمانی کوردیدا بکەت، ئەوژی ب مەرەما هندی کا چەوا دی دشیاندا بییت ئامارنجا پرسیارکەری (ناخفتنکەری) ب جە بهیت. ئەف فەهکۆلینە ب نافونیشان: (تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) یە ئەوژی د سنووری ناخفتنا گۆفەرا بەهیدینیدا، ئەف فەهکۆلینە هەولدمت فەهکۆلین ل تاکتیک و بکارهینانین هەمەجۆر بۆ پرسیاری بکەت، فەهکۆلین ل دویف ریبازا وەسفی شیکاری هاتییه ئەنجامدان. ئامارنجا سەرەکی ژ ئەفی فەهکۆلین ئەو بهیتە زانین، کا چەوا ناخفتنکەر پرسیاران پێشکێشکەت و بۆ ج مەبهستەکییه. ئەف فەهکۆلینە ژ دوو پشکان پیکدهیت، پشکا ئیک ب نافونیشان: (پرسیار و زمانی میتا) یە، کو تیدا ب شیوهکی گشتی بەحسێ تیکهه و ئەرکین پرسیاری و زمانی میتا هاتییه کرن و پشکا دووی یا تابهتە ب (تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) فە.

پێشەکی

- نافونیشانی فەهکۆلین:

ئەف فەهکۆلینە، ل ژیر نافونیشانی: (پرسیار: تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) یە، کو تیدا هەول هاتییه دان، بەحسێ پرسیاری ژ لای پراگماتیکیه بهیتە کرن، کا چەوا و بۆچی و بۆ ج مەبهست پرسیار دهیتە ئاراستە کرن.

- ریبازا فەهکۆلین:

ئەف فەهکۆلینە ل دویف ریبازا (وەسفی - شیکاری)، هاتییه ئەنجامدان.
- کەرەستی فەهکۆلین:
کەرەستی ئەفی فەهکۆلین ژ ئەوان پرسیارین د ناخفتنا خەلکی گۆفەرا بەهیدینیدا دهینه ئاراستە کرن پیکهاتییه، کو زیدهتر نموونهیین ناخفتنا خەلکی سەنتەری باژیری دهوکیه.
- پرسیارین فەهکۆلین:

(چەمکی رستهیا پرسیارئ)، (ئەركین پرسیارئ)،
(دروستبوونا رستهیا پرسیارئ د زمانی
کوردیدا)، (پرسیار و پەيوهندیین
کۆمەلایهتی)، (جۆرین پرسیارئ د چارچۆفی
پراگماتیکیدا)، (پرسیار و فەگەراندنا
زانایاریان) و (زمانی میتا و پرسیار).
پشکا دووی: ب نافونیشانی: (تاکتیک و
بکارهینانین پرسیارئ)یە، کو بەحسی ئەفان
بابەتان دکەت: (دارشتنا رستهیا پرسیارئ)، ()
هیز د رستهیا پرسیاریدا)، (هیز و کاریگەرییا
رستهیا پرسیارئ)، (رەهەندیین پرسیارا بەیز)،
(تەکنیک و تاکتیکا ئاراستەکرنا پرسیاران)،
(تاکتیکا دارشتنا پرسیارا باش و سەرکەفتی) و
(مەبەست و بکارهینانین هەمەجۆر بۆ رستهیا
پرسیارئ)

پشکا ئیکی: پرسیار و زمانی میتا

- چەمکی رستهیا پرسیارئ:

رستهیا پرسیار ب چەند شیوهیهکان ژلایئ
زانایین زمانیقه هاتییه پیناسهکرنا، وەکو:
1- (دیشید کریستال) دەربارە رستهیا پرسیارئ
دبیژیت: (ئەو رستهیه ئەوا ب نیشانا پرس ب
دوماهیک دەیت (Crystal, D, 1997:249).
2- (ستابس) دەربارە پیناسا رستهیا پرسیارئ
دبیژیت: (پرسیار بەشەکه ژ چارچۆفی زانیاری و
زانینی و دبیتە گوتنەکا ئەکتیف) (Stubbs,)
(M, 1983:105).

ئارمانجا مە ژ نفیسینا ئەفی فەکۆلینئ
گەهشتنا بەرسفین ئەفان پرسیارین ل خوارپیه:
1- ئایا پرسیارئ رەهەندەکی پراگماتیکی هەیه؟
2- دەورو بهری چ رۆلەك د دیارکرنا پرسیارا
پراگماتیکیدا هەیه؟
3- پرسیارین پراگماتیکی د بواری ئاخفتنا
ئاساییدا دەینه دیتن؟
4- ئایا بواریهك دشیته هەلگرا پتر ژ پرسیارهكا
پراگماتیکی هەبیت؟
5- پرسیار ژبلی زانینا تشتی بۆ چ مەبەستهكا
دی دەیتە بکارهینان؟

- گرنکییا فەکۆلینئ:

گرنکییا فەکۆلینئ د ئەوی چەندیادیه، کو
هەتا نوکه چ فەکۆلین ل سەر (پرسیار و
پراگماتیکی) د شیوهزائی بەهەدینیدا نه
هاتینهکرنا، ئەفه ژ لایهکیقه و ژ لایهکی دیقه
پرسیارئ ب خو گرنکییا خو هەیه، چونکی ب
رپکا پرسیارئ گەلەك تشت دەینه زانین و
مەبەست پی ئاشکەرا دبن ب تاییهتی ل دەمی ژ
رەخی پراگماتیکیقه فەکۆلین ل سەر دەیتە
ئەنجامدان.

- نافەرۆکا فەکۆلینئ:

ئەف فەکۆلینە، زیدەباری پيشهکی و
ئەنجامان ژ دوو پشکان پیکدهیت:
پشکا ئیکی: ب نافونیشانی: (پرسیار و زمانی
میتا)یە، کو بەحسی ئەفان بابەتان دکەت:

- 3- (پێچارد) د پێناسە کرنا رستهیا پرسیاریدا دبێژیت: (رستهیا پرسیارى گوتنهكا ئاراستهكریه بۆ گوهدارى یان خواندهفانى و رادبیت ب پرسیار کرنى ب دەرپرینهكا راستهقیینه و ئهركى سه رهكى د شیوازی پرسیاریدا پیشکێشکرنا پرسیاریه) (Richard, 2002: 246).
- 4- (له دوینگ و بويسيرت) دەر باره ی رستهیا پرسیارى دبێژن: (پیشکێشکرنا پرسیارى ب ریکا رستهیا پرس دهیته ئه نجامدان، کو کهسهك پرسیارى ژ تشتهكى دکهت، ل فیرى پرسیار کردهیهكا ئاخفتنى یا نه راسته وخویه کو کردهیهكا ئاخفتنى جیبه جیدکته) (Ludwig,) (K & Boisvert, Dan, 2008: 5).
- 5- (کرۆز) د ناف رستهیا پرسیاریدا ئامژهی ب پرسیارا نمونهی ددهت و ئهفان خالان بۆ دیاردکته:
- أ- هه بونا کیمیا زانینى ژ لایى ئاخفتنکه ریشه.
- ب- ئاره زوویا ئاخفتنکه رى ژ بۆ پرکرنا ئهوى بۆشاهیا ژ لایى زانینهكا باشفه هه.
- ج- ئاره زوویا ئاخفتنکه رى ئهوه، چافه رى بهرسفا گوهدارى بیت، ل دهمى پرسیارى دکهت.
- د- گه لهك جارن ئاخفتنکه ر دزانیت، کا دى بهرسفا گوهدارى چ بیت) (Cruse, A, 2006: 89).
- 6- ئه لیکساندهر دبێژیت: (رستهیا پرسیارى ل سه ر رستهیا راگه هاندنى دهیته دروستکرن یان دانان)
- 3- (Gelbukh, A, 2003: 6). ههروهکو د ئهفان هه ر دوو رستهیى ل خواریدا دیاردبیت:
- ئازادى نان خواری.
- ئازادى نان خواری؟
- ژ ئه نجامى ئهفان پێناسه یى سهرى، ل سه ر رستهیا پرسیار، دشیاندايه بیژین: رستهیا پرسیارى: ئه و رستهیه ئه و ب ریکا ئامرازى پرس یان بى ئامرازى پرس دروستدبیت، کو ب ئاراسته کرنا پرسیاره كى رادبیت، کو داخووا روهنکرنه كى یان جهختکرنه كى ل سه ر تشتهكى دکهت و هندهك جارن ب مه بهست ژى دهیته بکارهینان.
- پیدفیه ل فیرى ئامژهی ب ئهوى چهندى بدهین، کو رستهیا راگه هاندنى بهرؤفازی رستهیا پرس رادوهستیت، ژ بهرکو رستهیا راگه هاندن زانیاریا دگه هینیت و دیاردکته، به لى د رستهیا پرسدا گوهدار ب ژیدهرى زانیاریى دهیته دانان (ئه بو بهکر عومه ر قادر، 1993: 14-15).
- د رستهیا پرسیاریدا بابته یان روویدان تیدا دهینه هه لگرتن، بهرؤفازی رستهیا راگه هاندنى، کو بابته یان روویدان تیدا دیاردبیت (شاهر الحسن، 2001: 17). وهکو د ئهفان نموناندا دیاردبیت:
- أ- شرین کچ خالا ئازادیه.
- ب- ئازاد کورمه تی شرینییه.

ئاخفتنکەری ژ پرسیاری بۆ وەرگرتنا زانیاریان نینە، بەلکو چۆدبیت بۆ تاقیکرنی بیت یان بۆ پشتراستکرنی بیت ژ راستی و نە راستیا گوهداری د بەرسقا ئەویدا. وەکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاربیت:

- تۆ ل کیفە بووی؟

ئەگەر ئەفی رستەیا پرسیاری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەربرگین، دی بینین کو(بابی) پرسیار ژ(کور)ی خۆ کریه، هەر چەندە(باب) دزانیت، کا(کور)ی ئەوی ل کیفە بوو، بەی ئەف پرسیارکرنه ژ گوهداری ب تنی بۆ پشتراستکرنییه ژ بەرسقا گوهداری، ئایا کا دی راستیی بیژیت یان نە؟

هەر وەسا پرسیارکرن ب تنی پیزانین و زانیاری وەرگرتن نینە بۆ ئاخفتنکەری، بەلکو پیزانینان دەتە کەسانین دەوروبەر ژ، واتە گوهداران. وەکو د ئەفی نموننا ل خواریدا دیاربیت:

- دەستی کچا تە شکەستییه؟

ئەگەر ئەف رستەیا پرسیاری، ژ کەسەکی بەیتە کرن و چەندین کەسین دی د ئامادەبن، ل فییری ئەو کەسین ئامادە ژ دی زانن، کو دەستی کچا ئەوی یان ئەوی یی شکەستی (عەبدولواحد مشیر دزەیی، 2014: 166).

-ئەرکین پرسیاری:

پرسیاری چەند ئەرکەک هەنە. وەکو:

وەکو دیار د رستەیا راگەهاندنیدا، کو کیشەیا هەفپشک د نافبەرا ئەفان هەر دوو رستەیاندا، ئەو پەيوەندییا مروفایەتییه ئەوا د نافبەرا(شرین و ئازاد)یدا، کەواتە د رستەیا راگەهاندنیدا بابەت یان روویدان یا روھن و ئاشکرایه، بەی د رستەیا پرسیاریدا بابەت یان روویدان دەیتە هەلگرتن. وەکو د ئەفی نموننا ل خواریدا دیاربیت:

ج - شرین کچ خالا ئازادییه؟

کەواتە د رستەیا (ج) یا سەریدا پرسیار دەربارە ی ئەوی بابەتی دەیتە کرن ئەوی د رستەیا(ا) دا هاتی، بەرسف ژ دی ب(بە)ی یان نەخیر) بیت.

هەر وەسا ئاخفتنکەر ل دەمی ئاخفتنی دشییت یان دشیانا ئەویدا هەیه، رستەیی ب چەندین مەبەست و ئارمانجان دەرپریت. رستەیا پرسیاری ژ ئیکە ژ ئەوان رستان، کو ئاخفتنکەر بۆ هەندەک مەبەستان د ئاخفتنیدا بکار دەینیت، چۆدبیت فالاهییه کا زانیاریان د میشکی ئەویدا هەبیت، کو ب ریکا پرسیارکرنی ژ گوهداری، ئەوی فالاهییا د میشکی خۆدا تژی بکەت، یان چۆدبیت ئارەزوویا زانینا تشتەکی ل دەف هەبیت و دقیت بزانییت، کو ب ریکا پرسیارکرنی ب دەستخۆفە بینیت. ل فییری بۆ مە دیاربیت، کو گوهدار ژیدەری زانین و زانیاریانە. بەی گەلەک جارن مەبەستا

(کی، کی، چی، چ، کیشک-کیژ، چهوا(ن)،
کهنگی، کا، کانی، کیژی، چهند...هتد)
(ئهوره حمانی حاجی مارف، 1987: 257).

ئاخفتنکەر ب هاریکاریا ئهفان ئامرازان
دشیت پرسیارا جههکی، کهسهکی دهمهکی...هتد
ژگوهرداری بکهت و هەر چ زانیاریهکا ههبيت و
بقيتن ب دهستخوفه بهينيت.

واته رستهيا پرسیاری یا ب ئامراز((ئهو
رستهيه که بههوی ئامرازی پرسهوه
دروستهکریت، که به وهستانیکی کهوت و
نزمبونهوه(falling) کوتای دیت، ئهمرازی به
دواوهيه: وهك، چی پیگوتی؟)) (عهبدولواحد
مشیر دزهیی، هیژ و کاریگهری...، 2013: 42).

2- ب ریكا ئاوازی:

ئاخفتنکەر داخواز ژ گوهداری دکهت، کو
ههلوپستی خو بهرامبهر ههرا رستهیی روهن
بکهت، ئهوژی ب پهيقا(بهلی یان نهخیر) ئهف
جوژی رستهیی ب شیوهیهکی گشتی پیدفی ب
ئامرازی پرساری نینه، بهلکو پیدفی ب هیژی
یان ئاوازا رستهیی ههیه، داکو بشیت مهبهستی
دهرپریت بو گوهداری و گوهدار زی زانیاریان
ئاراستهیی ئاخفتنکهری بکهت. وهکو د ئهفی
نمونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئازاد هاته دهۆکی؟

د ئهفی رستهیییدا ئاخفتنکهری، ب ریكا ئاوازا
رستهیی مهبهستا خو دهربریه و پرسیار

1-پرسیار هاریکاره بو شکاندن و نههیلانا
بهربهستی ترسی و شهرمی.

2-پیشکیشکرنا پرسیاری رهنگههانا کهسایهتییا
مروقی دیاردکته.

3-پرسیار بابهتی ل سهر چهند خالین گرنگ
دابهدکته و ئهو خال ب شیوهیی پرسیار
دهینه پیشکیشکرنا.

4-پرسیار بابهتی ئاخفتنی روهندکته و ب
شیوهکی هویر دیاردکته.

5-پرسیار رادبیت ب دیارکرن و خواندنا دیتنا
کهسی پرسیار بو دهیته پیشکیشکرنا، ئهوژی ل
دهمی بهرسف ل سهر دهیته دان(عبدالکریم فهد
الساری، 2012: 152-155).

- دروستبوونا رستهيا پرسیار د زمانی کوردیدا:

رستا پرسیاری د زمانی کوردیدا ب دوو
شیوهیان دروستدبیت، ئهوژی ئهفهنه:
(1-ب ریكا ئامرازی، 2-ب ریكا ئاوازهیی).

1- ب ریكا ئامرازی:

د زمانی کوردیدا چهندین جوړین ئامرازان
دهینه دیتن و دهینه بکارهینان د ئاخفتنییدا و
جوړهکی رستهيا پرسیاری دروستدکته، بهلی
ئهف ئامرازه د دیالیکتین زمانی کوردیدا وهکو
ئیک نینن یان هندهك گوهورینان ب خوڤه دگرن
د ئهفی فهکولینیدا. ئهم دی ب تنی بهحسی
ئهوان ئامرازان کهین ئهوپن د دیالیکتا زووروودا
بکاردهین ئهوژی ئهفین ل خوارینه:

گوتن دروستدکەن، واتە پەيوەندیيا د نافیەرا جوړی پرسیاړی و پەيوەندیيا کۆمەلایەتی پەيوەندییەکا راستەوانیە، ئانکو نه پیچەوانیە. هەژى گوتنییە بیژین، کو هەمی کەسین د نافی جفاکیدا نەشین هەمی جوړین پرسیاړان بکەن، بەلکو هەر جوړەکی پرسیاړی یی گریدایە ب هەندەک کەسین دیارکریفە د نافی جفاکیدا، واتە جوړەکی پرسیاړی ئاخذتکەر دشییت ژ گوهداری بکەت، بەلی هەمان جوړی پرسیاړی گوهدار نەشییت ژ ئاخذتکەری بکەت و بەرؤفاژی. ل فیړی گەلەک جوړین پرسیاړان د نافی جفاکیدا دەینە دیتن. ژ گرنگترین جوړین پرسیاړان ئەوین پەيوەندییین کۆمەلایەتی رۆلی خو تیدا دبینن، ئەفین ل خوارینە:

1- پرسیاړا خودان دەستەهلات:

د ئەفی جوړی پرسیاړیدا، ب تنی کەسین خودان دەستەهلات دشیین ئەفی جوړی پرسیاړی ژ کەسین بی دەستەهلات د نافی جفاکیدا بکەن، وهکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی درەنگ چووێه سەر کاری خو؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاړی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو(باب)ی پرسیاړ ئاراستە(کوپ)ی خو کریه، دەربارەى درەنگچوونا ئەوی بۆ سەر کاری، بەلی بەرؤفاژی هەمان جوړی پرسیاړی(کوپ) نەشییت بیژیتە(باب)ی خو ئەفەژی د جفاکی مە یی

ئاراستەى گوهداری کریه، بۆ بەرسفدانا ئەفی پرسیاړی گوهداری شیان هەنە، ب پەیشا(بەلی)یان(نەخیر) بەرسف بدەت. واتە ئەف جوړی رستەیا پرسیاړی ب ئاوازیی یان ب هیژی دروستدبیت، (کوردستان موکریانی، 1986: 61). ئاوازا رستەیا پرسیاړی ژ خواری بۆ سەرییە و دوماهیکی دەیتە خواری (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2014: 166). هەرودەسا ئاواز د رستەیا پرسیاړیدا دشیاندایە جەى ئامرازی(ئەری) بگریت (ئافیستا کەمال مەحمود، 2009: 52). وهکو د ئەفی نموونان ل خواریدا دیاردبیت:

1- ئەری ئازاد چوو قوتابخان؟

2- ئازاد چوو قوتابخان؟

وهکو یا دیار د رستا ژمارە(1) دا، ئامرازی(ئەری) هاتییە بکارهینان. بەلی د رستەیا ژمارە(2) دا، ئاوازیی شیاییە جەى ئامرازی پرس بگریت.

- پرسیاړ و پەيوەندییین کۆمەلایەتی(جفاکی):

بیگومان د زیان و ئاخذتنا مە یا رۆژانەدا، مروؤف چەندین رستەیان دەردبیریت، ئیک ژ ئەوان رستەیان زی(پرسیاړ)ه، کو ئاخذتکەر ئاراستەى گوهداری دکەت و بەرؤفاژی، بەلی ئەف پرسیاړە د نافی ئاخذتنا مە یا رۆژانەدا د هەمە جوړن، چونکی پەيوەندییین کۆمەلایەتی ئەفان جوړین پرسیاړان د نافی جفاکیدا ل دویف پلە و پایین جفاکی و ئەو دەوروبەری تیدا دەیتە

کوردیدا، چونکی د جفاکی مە دا (باب)خودان - تە چەوا خواندنا خو هیلا؟

دەستەلاتە بەرامبەر(کۆر)ی خو. پەيوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی خو د ئەفی جۆری پرسیاریدا دبینیت، ئەوژی ب تنی کەسین خودان دەستەلات دشین ئەفی جۆری پرسیارى ئاراستەى کەسین بى دەستەلات بەکن.

-تۆ بۆچی کارى خو ب دروستى ئەنجام نادەى؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەرى دیار د دوو دەوروبەریین ژیکجودا وەربرگین: د دەوروبەری ئیکیدا ئەگەر(رێفەبەر)ی ئەف پرسیارە ئاراستەى(فەرمانبەر)ی خو کربیت و د دەوروبەری دوویدا بەرۆفاژی ئەگەر(فەرمانبەر)ی ئەف پرسیارە ئاراستەى(رێفەبەر)ی خو کربیت، ل فیری د ناف هەر جفاکەیدا پەيوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی خو د هەلبژارتنا ئەوی دەوروبەریدا دبینیت، بۆ نمونە پەيوەندییا کۆمەلایەتی د ناف جفاکی مەیی کوردیدا دەوروبەری ئیکى هەلبژیریت، چونکی ب تنی کەسین خودان دەستەلات دشین ئەفی جۆری پرسیارى ئاراستەى کەسین بى دەستەلات بەکن.

2- پرسیارا گازندەکرنى:

د ئەفی جۆری پرسیاریدا ئاخفتنکەر د پیشکیشکرنا پرسیارا خودا گل و گازندان ل سەر کارى گوهدارى دکەت (عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیز و کاریگەرى...، 2013: 45). وهکو:

3- پرسیارا خو مەزنکرنى(ژ خو نەگرتنى):

د ئەفی جوری پرسیاریدا، گەلەکجاران ئاخفتنکەر دى داخوازا کارەکی ژ گوهدارى کەت و گوهدار ئەوی کارى بەرامبەر کەسایەتییا خو کیم دبینیت و ژ خو ناگریت ئەوی کارى ئەنجام بەدت لەوا ئەو رادبیت پرسیارى ب شیوی حیبهتی بۆ ئاخفتنکەرى فەدگەرینیت، ژ بەر هندی ئەف جۆری پرسیارى دروستدبیت، وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەز ئەفی کارى بەکم؟! -

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخفتنکەری داخوازا کارەکی ژ گوهداری کریه و گوهداری ئەف پرسیارە ئاراستەیی ئاخفتنکەر کریه، چونکی ئاست و پلەوپایین گوهداری د بەرز د ئەوی جفاکیدا و ئەو کارێ ژێ هاتییه داخوازکرن، ژبەرکو ژ ئاستی ئەوی یی جفاکی کیمتره، ژبەر هندی ژ خو ناگریت ئەوی کاری ئەنجامبەدت، ل فییری پەیوهندیین جفاکی رۆلی خو بو دروستکرنا ئەفی جوړی پرسیاری دبینن، چونکی هەر دەمی کارەک ژ کەسەکی هاتە داخوازکرن و ئەو کار بەرامبەر ئاستی ئەوی یی جفاکی یی کیم بیت، ئەف جوړی پرسیاری دروستدبیت.

4- پرسیارکرن ژ زانیی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا ئاخفتنکەری پیزانین دەربارەیی بابەتی هەنە و پرسیار ل دەف یا روھن و ئاشکرایه، بەلی بو هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیارکری پرسیاری ئاراستەیی گوهداری دکەت(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 46). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- پیناسەیا کارێ تیپەر چییه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین، کو(مامۆستا)ی ئاراستەیی(قوتابی) کریه، هەر

چەندە بەرسفا ئەفی پرسیاری ل دەف مامۆستای یا روھن و ئاشکرایه، بەلی ژ بو پشتراستکرنی ژ تیگەهشتنا قوتابییه ل سەر ئەوی بابەتی، کا ئایه قوتابی تیگەهشتییه یان نه؟ بەلی هەمان جوړی پرسیاری، قوتابی نەشیت ئاراستەیی مامۆستای خو بکەت، ئەگەر قوتابی ئەف جوړی پرسیاری ژ مامۆستای خو کر، دی بیتە جوړەکی دیی پرسیاری، ئەوژی دی بیتە(جوړی پرسیار ژ نەزانیی). ل فییری پەیوهندیین کۆمەلایەتی رۆلی خو د دروستبوونا ئەفی جوړی پرسیاریدا دبینن، چونکی ب تنی کەسین ئاستی ئەوان بەرز دی شین ئەفی جوړی پرسیاری ژ کەسین ئاستی ئەوان نزمتر بکەن.

5- پرسیارکرن ژ نەزانیی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا، ئاخفتنکەر ژ نەزانی پرسیاری ئاراستەیی گوهداری دکەت، واتە هەندەک پیزانین د میشکی ئاخفتنکەریدا نینن یان د روھن و ئاشکەرا نینن و دقیت ئەوان پیزانینان ب دەستخوڤه بینیت دی رابیت ئەفی جوړی پرسیاری ژ گوهداری کەت. وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی کۆمارا مەباباد هاتییه دامەزراندن؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەری دیار د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخفتنکەری چ پیزانین ل دور بابەتی ئەفی پرسیاری نینن، واتە ژ نەزانی ئەف پرسیارە ژ

2. ئاستی ژناڤدا: ئیك ژ جوړو كردهیښ رستهیا پـرس ب خۆڤه دگریت (عەبولواحد مشیر دزهیی، رستهسازى و رۆنانكارى...، 2013: 97)، وهكو د ئهڤى نموونهیا ل خواریدا دیاردبیت:

- هیشتا ته جگاره نه هیلاینه؟

ئاستی سەرڤه: شیوی رستی رستهیهكا پرسه.

ئاستی ژ ناڤدا: گازندهیه سهبارته نه هیلانا جگاران.

ئهڤ چهنده دچیته د ناڤ چارچوڤی پراگماتیکیدا، چونكى ئهركی سهرهکیی رستهیا پرس زانیاری وهرگرته، بهلی ئهڤ جوړه ب گشتی ئهركی سهرهکیی رستهیا پرس لاددن، چونكى زانیاری ل دهڤ ئاخفتنكهری ههیه، بهلی بو چهندين مهبهست و كردهیښ ژیکجودا ئاراسته ی گوهداری دكته و ئه و مهبهست و كردهیښ ژیکجودا دئهڤان رستین پرسیاریدا دهردهڤن و دبنه ئهگه ر ئه و رستهیښ پرسیارى ب ئهوی ناڤی بهینه ناڤكرن: ب ئهڤی رهنگی ل خوارى:

1- پرسیارا گازندهكرنى:

ئهڤ جوړی پرسیارى لومهكرن و گله و گازندهكرنه ل سهر ئهوی تشتی هاتییه رویدان یان گوهداری ئهجمداى و پشتگوهاڤییتی، ل ڤیړی ئاخفتنكهری مافى گازندى یی هه ی ژ گوهداری بکته و گوهدار ژى ب ریکا ئهوی

گوهداری کریه، كو گوهداری پیزانین ل دور بابتهی ئهڤی پرسیارى هه نه، بهلی هه مان جوړی پرسیارى گوهدار نه شییت ژ ئاخفتنكهری بکته، چونكى پهیوهندییا كۆمهلاپهتی رۆلی خو د دروستبوونا ئهڤی جوړی پرسیاریدا دبینیت ئهوژی ب تنی كهسین پیزانین ل سهر بابتهکی نه بن، دى شین ئهڤی جوړی پرسیارى ژ كهسین پیزانین سهر بابتهی هه بن بکهن.

- جوړین پرسیارى د چارچوڤی پراگماتیکیدا:

جوړین پرسیارى د چارچوڤی پراگماتیکیدا هیزهكا شهشارتی و رهوانبیژى ههیه (عەبولواحد مشیر دزهیی، هیز و کاریگهری... 2013: 43)، چونكى ئهڤ جوړین پرسیاران ب گشتی ل دهڤ ئاخفتنكهری د روهن و ئاشكهرانه، كهواته ئاخفتنكهر ژ نه زانین یان بو وهرگرته زانیاریان ئاراسته ی گوهداری ناکته، بهلكو بو چهندين مهبهست و ئارمانجین ژیکجودا دئهڤان پرسیاران ئاراسته ی گوهداری دكته و گوهدار ژى د ئهڤان جوړین پرسیاراندا ب ریکا ئهوی دهووبهری ئهوی د ناڤهرا ئهواندا هه ی، ل مهبهستا ئاخفتنكهری دگههیت.

كهواته ئهڤ جوړین رستهیښ پرسیارى ب گشتی دوو ئاستان ب خۆڤه دگرن:

1. ئاستی سەرڤه: هه می گافان شیوهی رستهیښ رستهیهكا پرسه.

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریدا
ناخفتنکەری پەنا برییه بەر شیوازی گەفکرنی
ب ریکا بکارهینانا پەهیڤین (کوشتن) و
(قوتان)ی.

4- پرسیار پەشیمانیی:

ئەف پرسیارە ب ئەوی مەبەستی دەیتە
گوتن، ل دەمی کەسەکی کارەك ئەنجامداییت یان
ئەنجام نەداییت و پەشیمان ببیت ل سەر ئەوی
کاری، وەکو:

- کا بۆچی من ئەو ئیشاندا؟

د ئەفی پستەیدا ناخفتنکەری
پەشیمانی دەربارە ی ئەو کەسی ئیشاندا
دەربرییه

- نەخواندن چ مفا گەهاندە مە؟

د ئەفی پستەیدا ناخفتنکەری هەلویستی
خۆ بەرامبەر نەخواندن دەربرییه و ب شیوهیی
پرسیار پەشیمانیا خۆ گەهاندییه.

5- پرسیار داخوایی:

پرسیار داخوایی ئەو پرسیارە ل دەمی
کەسەکی بقییت داخواییهکی ژ کەسی
بەرامبەری خۆ بکەت دی ئەفی داخوایی ب
شیوی پرسیار ئاراستە کەت، وەکو:

- نەچینە قوتابخانی؟

- ئەم گوڤارەکا زاروکان فەنەکەین؟

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریدا
ناخفتنکەری پرسیار خۆ ب شیوهیی داخوایی

دەوروپەری د نایبەرا ئەواندا هەمی دی شیت ل
مەبەستا ناخفتنکەری بگەهیت (محمد حسین
نقیب، 2015: 40)، وەکو:

- ئەز تە ل سەر کاری تە نابینم؟

- ژوورا تە یا کاری هەمی گاڤا یا فالایه؟

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریین ل
سەریدا، ناخفتنکەری گەزەندە ژ گوهداری کرییه
ل دۆر بیخەمییا ئەوی ل سەر کاری ئەوی.

2- پرسیارین تاوانبارکرنی:

د دەوروپەری دیاریکریدا دەمی کەسەکی
تاوانەك ئەنجامداییت، ناخفتنکەری د شیت ئەوی
کەسی تاوانبار بکەت ب ریکا ئاراستەکرن ئەفی
جۆری پرسیاری، دەربارە ئەو کاری ئەنجامدا،
وەکو:

- تە دەرسوکا من دراند؟

د ئەفی پستەیدا ل سەریدا گوهدار هاتییه
تاوانبارکرن ب دراندنا دەرسوکا ئەوی، کوب
ریکا پستەیدا پرسیاری ئەف کردییه ئەنجامداییه.

3- پرسیار گەفکرنی (هەرەشه):

ئەف جۆرە د ئەوی دەوروپەری ناخفتنیدا
دەیتە بکارهینان ل دەمی ناخفتنکەری د قییت
تەرس و دوو دلییی بیخیتە دلی کەسیین
دەوروپەری خۆ بۆ ئەنجامدان و ئەنجامنەدانا
کارەکی د ئەوی دەوروپەریدا، وەکو:

- کی د قییت بەیتە کوشتن بلا ئەفی کاری بکەت؟

- تەد قییت بەییه قوتان؟

لەگەڵ واقع ناگونجی)) (عەبەولواحد مشیر دزەیی،
2009 : 15). وەکو:

- ئافەرین تۆ ھەرۆ ھۆسا زویکا دەیی؟
ل دەمی رێقەبەرەك ئەفی رستەیا پرسیارئ
ئاراستە ی فەرمانبەرەكی خو بکەت، ئەگەر ئەم
ھیزی بیخینە سەر پەیفا (زویکا) دی بیتە
توانج و یاریبیکرن ب فەرمانبەری، چونکی ئەف
گوتنە ل گەل واقعی ناگونجیت و درەنگ یئ
ھاتی، ژبەرھندی واتا ئەفی پرسیارئ بەرۆفاژی
دبیت و دبیتە توانج ب ئەوی کەسی، چونکی
ئەو کەس بەردەوام درەنگ دەیتە دەوامی.

12- گومان دەربیرینی:

پرسیارا گومانئ ئەو پرسیارە ((کە پرسیار لە
شتیک دەکریت کە گومان لە ئەگەری ڕوودانی
دەکریت)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و
کاریگەری...، 2013: 45)، وەکو:
تۆ دبیرئ ئەوی دزی کریت؟

- ئازاد دزیکەرە یان نە؟

د ئەفان ھەر دوو رستەیین پرسیاریدا،
پرسیار دەربارە ی دزیکرنا ئازادی کرییە، بەئ
گومان ھەییە ل سەر ئەفی کاری و سەد ژ سەدی
یئ پشتراست نینە.

13- پرسیارا زیدەبیرینی:

زیدەبیرئ بریتییە ژ نواندنا تشتەکی ب
ش—یوھەکی زید—دەتر ژ ئ—ھوا
ھە (Duny.T.T.H,2011:8) و ئەو کەسی

- تە دیت وەختئ ئەم چووینە گەشتا زانستیا
کۆلیژئ چەندا خو شبوو؟

د ئەفی رستەیا پرسیاریدا، ئاخذتنگەری
ھەولدا یە بیرا ھەفالی خو ل دۆر گەشتا زانستیا
کۆلیژئ بەینیت، کو ئەو ھەر دوو پیکفە
چوو بوونی.

10- پرسیارا شانندن و سفکاتیئ:

ئەف جوړئ پرسیارئ ل ئەوی دەمی
دەیتە کەرن، دەمی ئاخذتنگەری بقیئت کەسی
بەرامبەرئ خو بشکینیت یان سفکاتیئ ب ئەوی
کاری بکەت ئەوی ل دەف گوھداری ھە یان
ئەنجامدای، وەکو:

- تۆ رابردوویئ خو دزانی؟

د ئەفی رستەیییدا ئاخذتنگەری سفکاتی ب
کەسی بەرامبەر کرییە ئەوژی ب ریکا
بەرچا فکرن و زفراندنا رابردوویئ ئەوی ب
پەنابرن بۆ بەر پرسیارئ.

- ئەفە کاری مروفا نە تۆ دکە ی؟

د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەری کاری
گوھداری شانندییە و سفکاتی ب کاری ئەوی
کرییە.

11- پرسیارا توانجئ:

((توانج بەشیکە لە ناپەزایی و گلەیی کە
بە شیوہی گالتە دەردەبردیت، لە توانجدا
ھەست و سۆز دەردەبردیت بە خرابی بەرامبەر
بەکەسیک یان شتیک ئەوہی دەری دەبردیت کە

- ئەفی جوړی پرسیارى بکاردهینیت د
سالوخرنیدا پەنایى دبه ته بهر زیده بیژیی.
وهكو:
- 1- مفايى ئەوى بو ئاخذتنكهري بيت:
- ما تو ههژى هندیی ژ من بستینی؟
د فیریدا ئاخذتنكهري گوهدار هاندایه ب
ئه نجامدانا کارهکی، کو مفايى ئەوى د
بهرزه وهندییا ئاخذتنكهري دایه.
ب- مفايى ئەوى بو لایه نهکی دی بیت:
- ما هوین نهشین خانیاان بو ههژاران ئافاکه؟
د فیریدا ئاخذتنكهري گوهدار هاندایه هندی،
کو بو ههژاران خانیاان ئافاکه، کو مفايى
ئەوى د بهرزه وهندییا ههژاراندايه.
16- پرسیارا تی ئیخستنی:
ل دهووروبه رهکی دیارکریدا دهمی
ئاخذتنكهري بقیت کهسی بهرامبهري خو ل دۆر
ئەوى کارى ئەنجامدای تی بیخیت، ئەفی جوړی
پرسیارى ئاراسته ی ئەوى دکهت، وهكو:
- ئەم دی ئەفی نازدارى بو ته خوازین؟
د فیریدا ئاخذتنكهري گوهدار تی
ئیخستیه، چونکی ب ئاماده بوونا نازدارى ب
شیوهی پرسیار گوتی ئەم دی بو ته خوازین.
17- پرسیارا شه مزار کرنی:
جوداهییا پرسیارا شه مزار کرنی ژ تی
ئیخستنی ئەوه، کو د پرسیارا شه مزار کرنیدا
گهلهك جارن شکاندن و ئیدانه و کیمکرن تیدا
ههیه، لی د پرسیارا تی ئیخستنیدا مهرج نینه
- ما من سه د هزار جارن نه دگوته ته
بخوینه؟
د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنكهري پەنا بریه،
بهر شیوازی زیده بیژیی، چونکی پتر گوتیه ژ
ئەوا هه ی، چونکی چیدبیت ئەوى چه ند جارین
دیارکری گوتبیتى بخوینه.
14- پرسیارا زانیاریدانى:
ههر کهسه کی کومه کا پیزانیان یان
زانیاریان ههیه، ل دهمی چه ز بکهت ئەوان
زانیاریان ب شیوهی پرسیار ده بریت، پەنایى
دبه ته بهر ئەفی جوړی پرسیارى، وهكو:
- ئەرى تو دزانى بلندترین کومت ل عیراقى
کومتى هلگورده؟
د ئەفی رسته یا ل سه ریدا ئاخذتنكهري
هه ولدایه زانیاریی ب شیوهی پرسیار
بگه هینیه گوهدارى، ئەوژی ئەوه کو هلگورد
بلندترین کومه ل عیراقى.
15- پرسیارا هاندانى:
(هاندانى گوینگره به ئەنجامدانی کارىك، که
به قازانجى قسه کهر ده گه رپته وه))
(عه بدولواحد مشیر دزه یی، هیـز و
کاریگه رى...، 2013: 14)، یان چیدبیت مفايى

هەر ب شیوهیی پرسیار رەتکرێه و گوتیی تو
بو خو بخوازه.

19- پرسیار راپورتی:

ئهف پرسیاره وه ل گوهداری دکهت، کو
دانپیدانی ب تشتهکی بکهت، کو ل دهف ئهوی
جیگیربوویه (محمد حسین نقیب، 2015: 40)،
وهکو:

- ما ئەز دایکا ته نینم؟

د ئهفی رستهیا پرسیاریدا ئاخفتنکهری
وهسا بو گوهداری دیارکرێه، کو ئەز دایکا ته
مه و تو دزانی و دقیت تو ئهفی چهندی ب
بهراچا وهرگیری.

20- پرسیار پاکانه کرنی (تهبریئه کرنی):

د ئهفی پرسیاریدا ئاخفتنکهر خو ژ کارئ
نهرهوا بی گونه دکهت و وهسا نیشاندهت، کو
ئهو کار ژ ئهوی دویرن و ئهوی چ پهیهوهندی
پێه نینه. وهکو:

- ئەز فیلبازم یان ئەوین ئافی دکهنه دناف
گازیدا؟

د ئهفی رستهیا پرسیاریدا ئاخفتنکهری خو
تهبریئه کرێه و فیلبازی کرێه د ستوین
هندهکین دیدا ئهوی ئهون ئهوی ئافی دکهنه
دناف گازیدا.

21- پرسیار نرخاندنی:

د ئهفی جوړئ پرسیاریدا ئاخفتنکهر بهها و
نرخهکی ددهته تشتی بهرامبه، ئهفجا چ

ئهف چهنده ههبت. وهکو د ئهفی پرسیار
شهرمزار کرنیدا دیاردبیت:

- ته دایک و بابین خو ژ مال دهرئیخستبوون؟

د ئهفی پرسیاریدا ئاخفتنکهری فیایه
گوهداری شهرمزاربکهت و بشکینیت ل دور کارئ
ئهوی ئهجامدای، ئهوی دهرئیخستنا دایک و
بابین خویه ژ مال، لهوا ئهف پرسیاره ژئ کرێه.

18- پرسیار رەتکرنی:

پیدفیه ئهو تشتی پرسیار ل سهر دهپتهکرن
ههبوون بو نهبت، ئانکو ئهو تشتی تو
بانگهوازیی بو دکه یی راست نهبت(محمد
حسین نقیب، 2015: 40)، وهکو:

- ئهوی سهرئ مه شاخ پێهه، یین ههوه پێه
نین؟

پرسیار رەتکرنی چیدبیت ب نه راسته خو
تشتی دهپته پیشکیشکرن بهپته رەتکرن، ئانکو
چیدبیت ههبوون بو تشتی ههبت، بهلئ
ئاخفتنکهر رازی نینه ل سهر ئهوی تشتی ئهو
نیشاندهت، وهکو:

- ئاخفتنکهر: ئەم کچهکا نهخواندهوار بو ته
بهینین؟

- گوهدار: بوچی ئەم بو ته نههینین؟

د ئهفی دیالوگا ل سهریدا ئاخفتنکهری ب
شیوهیی پرسیار داخواری ژ گوهداری کرێه، کو
بو کچهکا نهخواندهوار بخوازیت، لی گوهداری

- نرخاندن ئەوی تشتی کێم بکەت یان زی دەبکەت،
وهکو: **ا. کێم نرخاندنا تشتی:**
- ئەو فرۆشگەها بێ دەرگەه یا تەپە؟
د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخذتنگەری
نرخاندنا فرۆشگەها ئەوی کەسی کێمکرییە،
ئەوژی ب رێکا پرسیار دەربرینی.
ب- بلند نرخاندنا تشتی:
- ئەو خانیی ل بەر پەرین ئەسمانان یی
هەوہیە؟
د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخذتنگەری
نرخاندنا خانیی ئەوان بلند و بەرزکرییە،
ئەوژی ب رێکا ئاراستەکرنا پرسیار.
- 22- پرسیارا پەسن و ستایشکرنی:**
ئەف جوۆرە پرسیارە ھندەک جارن تیکەل
پرسیارا زی دەبیژیی دبیت، ل جو داھی د ناڤبەرا
ئەواندا ھەپە، چونکی ھەمی گافان زی دەبیژی
دناڤ پەسن و ستایشیدا نینە، وەکو د ئەفی
نموانەیا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەف زەلامی لەش جوان چ یی تەپە؟
د ئەفی پرسیاریدا پەسن و ستایش ھەپە، ل
زی دەبیژی تیدا نینە.
- 23- پرسیارا دوعاکرنی:**
د ئەفی جوۆری پرسیاریدا ئاخذتنگەر بو
گەشتنا نارمانجا خو پەنای دبەتە بەر
دوعاکرنی، کو ژ خودای مەزن دخوازیت ئەو
- تشت ئەوی ئاخذتنگەری دڤیت جیبەجیبیت،
وهکو د ئەفی پرسیارا ل خواریدا دیاردبیت:
- خودی چەوا دی کاری ئەفی زۆرداری قەبوول
کە؟
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری دوعا
ژ خودی کرییە، کو کاری زۆرداری قەبوول
نەکەت.
- 24- پرسیارا نفرینکرنی:**
د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەر نفرینان ل
کەسەکی دکەت، چونکی ئەو ھەست دکەت، کو
زۆلم و زۆرداری ژ لای ئەوی کەسیڤە لی ھاتییە
کرن. وەکو:
- خودی ما تو پشتا ئەفی ناشکینی؟
دڤیریدا ئاخذتنگەری پەنا برییە بەر
نفرینکرنی و داخواز ژ خودی کرییە پشتا ئەوی
کەسی بشکینی ئەوی ئەوی نفرین لیگری.
- 25- پرسیارا مولەت خواستنی:**
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەر بو
ئەنجامدانا کارەکی داخوازا مولەتی ژ کەسی
بەرامبەر دخوازیت، چونکی رەنگە دشیانا
ئەویدا نەبیت ئەو کاری بکەت، لەوا پەنا برییە
بەر مولەت خواستنی ب شیوہیی پرسیار، وەکو:
- دشیاندا ھەپە ئەز ئەفی قوتابی وەرنەگرم؟
د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ل سەریدا
ئاخذتنگەری بو وەرنەگرتنا قوتابی مولەت ژ

زمانخان لاینز دبیزیت: هەمی گافا ئاخذتنگەری
فیاننا زانینا بەرسفی نینە ژ ئەوئ پرسیارا
ئاراستەگری، بەلکو مەبەستەك پئ هەپە، ئەوژئ
ل دوپف ئەوی دەوروبەری دەمینیت، ئەوئ
ئاخذتن یان پرسیار تیدا دەپتە کرن (Lyons,J,
1997: 755).

کەواتە ژ روانگەها پراگماتیکفە، د شیانداپە
دەستنیشانکرن پێگەهئ پرسیارئ بەپتە کرن،
چونکی ل دەمئ پرسیار د دەوروبەرهکی
دیاریکریدا و د نافبەرا ئاخذتنگەرین زمانیدا
دەپتە بکارهینان، چیدبیت بۆ چەندین
مەبەست و ئارمانجین دیارگری بیت، وەکو (بۆ
گازنەدەکرنئ، بۆ شەرمزارکرنئ، بۆ
ئاگەهدارکرنئ، بۆ بیرهینانئ، بۆ تورەکرنئ، بۆ
تئ ئیخستنی...هتد.

چیدبیت هەندەك جارن پرسیارئ چ
بەرسفین دیاریگری نەبن، ئەوژئ ئەگەر پرسیار
ئەفان هەر دوو مەرجین دیاریگری ب
دەستخوئفەبەینیت:

1- ل دەمئ کریارا بەرسفدانئ یا روھن و
ئاشکەرابیت، د ئەوی دەوروبەریدا ئەوئ تیدا
دەپتە بکارهینان.

2- ل دەمئ ئاخذتنگەری باوهری ب گریمانین
پیشەکیین پرسیارئ هەبیت (Strazny,Ph,
2005: 889).

کەسئ بەرامبەر خواستیپە، چونکی چیدبیت
دشيانا ئەویدا نەبیت کو قوتابی وەرگریت.

26- پرسیارا فەرمانکرنئ:

د ئەفئ جوژئ پرسیاریدا ئاخذتنگەر
فەرمانئ ل کەسئ بەرامبەر دکەت، کو کارەکی
ئەنجامبەدت. وەکو:

- ئەرئ دئ تە های ژ برایئ خو هەبیت مانە؟

د ئەفئ رستەیا ل سەریدا ئاخذتنگەری
فەرمان ل کەسئ دووئ کریپە، کو هاژ برایئ خو
هەبیت و ئەف چەندە ب شیوہیئ پرسیار
دەرپریپە.

- پرسیار و فەگەراندنا زانیاریان:

د دانوستاندنن مە یین رۆژانەدا، ئەم
چەندین پرسیاران ئاراستەئ دەوروبەریئ خو
دکەین. هەر وەسا بەررۆفاژی ب شیوہیەکی گشتی
ل دەمئ مە گوھ ل پرسیارئ دبیت، ئیکسەر
فەگەراندنا زانیاریان دەپتە سەر هزرا مە،
ئانکو ئەم هزر د هندیدا دکەین، کو ب تنئ
رستەیا پرسیارئ بۆ وەرگرتنا زانیاریانە ژ
گوهداری، چونکی بەهراپتر ئارمانجا
ئاخذتنگەری ئەوھ ل دەمئ پرسیارئ
پیشکیشدکەت، کو هەندەك زانیاریان ب
دەستخوئفەبەینیت. هەرچەندە ئەف چەندە
راستە، بەلئ ب تنئ پرسیار بۆ وەرگرتنا
زانیاریان نینە، بەلکو بۆ چەندین ئارمانج و
مەبەستین ژیکجودا دەپتە بکارهینان، هەر وەکو

رێکا ئەفی جوړی پرسپاری ئەوان زانیاریان ب دەستخۆفە بهینیت (Lyons, J, 1997: 755).
- ناخفتنکەر: کەنگی دهوک بوو یه پارێزگه؟
- گوهدار: ل 27/ 5/ 1969.

ئەگەر ئەم تەماشە ئەفی رستەیا ل سەری دیار بکەین، کو ناخفتنکەری بۆشاهییهکا زانیاریان هەیه یان حەزا زانینا بەرسفا ئەفی پرسپاری هەیه، ژبەر هندی ئاراستە ی گوهداری دکەت و گریمانا هندی دکەت، کو گوهدار دزانیت دهوک کەنگی بوو یه پارێزگه، ئانکو ل فیری فەگەراندنا زانیاریان ب ریکا گریمانە کرنییه، لەوا پرسپاری ل سەر ئەفی بنەمای ئاراستە ی گوهداری دکەت.

2- جهختكرن:

د فیرییدا ناخفتنکەر زانیاریی دزانیت، لی بۆ پتر جهختكرن و دوپاتكرنییه، بەروفاژی گریمانە کرنییه، چونکی د پرسپاریا گریمانە کرنییدا ناخفتنکەر زانیاریی نزانیت و دقیت بزانییت (HaverKate, H, 1997: 222).

فەگەراندنا زانیاریان ب ریکا جهختكرنی گەلەك ئارمانج و مەبەست ل پشت هەنە، ئانکو دقیرییدا ناخفتنکەر رەنگه بۆ شەرمزاركرنی یان بۆ گلە و گازندی یان بۆ ناگەهداركرنی...هتد، پرسپاری ژ گوهداری بکەت. دقیرییدا بۆ ناخفتنکەری بەرسفا گوهداری یا گرنگ نینە،

بۆ نموونە ل دەمی ناخفتنکەر (شوفیر) د ترومبیلیدا ل گەل گەشتیاران یی روینستی بیت و ئەفی پرسپاری ئاراستە ی ئەوان بکەت: (ئەری هوین د بەرەفەن؟) بی بەرسفدانا گەشتیاران شوفیر دی بەردەوامیی دەتە گەشتی، ئەف چەندە ژێ ئامازە ب هندی ددەت، کو شوفیری نەقیت بەرسفی بزانییت یان بەرسفا ئەوی بەیتەدان، هەرودسا نەبوونا بەرسفدانی ژ لایی گەشتیارانفە ئامازەیی ب هندی ددەت، کو ناخفتنا شوفیری وەکو لیگەرەك نینە ل دۆر بەرسفدانا ئەوی پرسپاریا ئاراستە کری، بەلکو شوفیر ئەفی پرسپاری ب مەبەستا ناگەهداركرنی ئاراستە ی گەشتیاران دکەت، کو دی ب ری کەقیت (Strazny, Ph, 2005: 889).

فەگەراندنا زانیاریان ب ریکا پرسپاری ب دوو رەنگان ب دەستفە دەیت، ئەوژی ئەفەنە:

1- گریمانە کرنا وەرگرتنا زانیاریان:

د ئەفی جوړی پرسپارییدا، ناخفتنکەر گریمانا هندی دکەت، کو گوهداری زانیاری ل دۆر ئەوی بابەتی پرسپاری ل سەر دەیتە کرن هەنە، کەواتە د ئەفی جوړی پرسپارییدا ل دەمی ناخفتنکەر پرسپاری ئاراستە ی گوهداری دکەت، ب تنی بۆ زانین و وەرگرتنا زانیاریانە، چونکی چیدبیت بۆشاهییهکا زانیاریان د میشکی ناخفتنکەرییدا هەبیت یان حەزا زانینا تشتی هەبیت، کو ب

و مژیبی و بوشایی، کو پرسیارکرن ئەوان زانیارییان دزفرینتەفە ئەوین هاتینە راستفەکرن و لادان و گشتاندن(عەبدولواحد مشیر دزەیی، پرۆگرامکردنی زمانەوانی...، 2013: 120).

هەر وەکو بۆ مە دیاربووی، کو زمانی مینا ب ریکا پرسیاران دەیتە ئاراستەکرن، کو دشیانا ئەفی زمانیدا هەیه داکۆکیی ل سەر روهنکرنا واتایا مەبەستدار و کەم و کوریین ئاخفتنی بکەت ژ بۆ دەستفەهینانا باوەرییهکا دروست، چونکی وردبینیا زمانی ل دەمی بکارهینانی دبیتە ئەگەری ب دەستفەهینانا زانیارییان ل دویف ئەو پرسیارین هاتینە ئاراستەکرن ژبۆ گەششتن ب بەرسفەکا راست و چافەرپیکری(ابراهیم الفقی، 2009: 114).

زمانی مینا دەیتە پیناسەکرن، زمانەکی بەرزنی دان و ستاندنییه و ب ریکا پرسیارکرنی کار ل سەر پرکرن کەم و کوریین ئاخفتنی و فەگەراندنا ئەوان زانیارییان دکەت ئەوین هاتینە لادان و گشتاندن و شیواندن(ئەرشەد شوکری ئیسلام، 2014: 53).

هەژی گوتنییه بیژین ئەو زانیاریین دەینە لادان یان گشتاندن یان شیواندن، ئاخفتنکەری مەبەستەک پی هەیه، ئەوژی پیخەمەت هندییه، داکو ب ئەوی تشتی مەبەست پی هەی رازی بکەت، ئەف کارە ژی د بەرژەوهندییا

چونکی ئەو پیشووەخت زانیارییان دزانیت بەلکو ب تنی بۆ جەخت و تەئکیدکرنییه و ئاخفتنکەری مەرەمەکا تایبەت ب ئەفی جەختکرنی هەیه. وەکو:

- بۆچی هەوہ ریککەفتن ل گەل تورکیا ئیمزاکر؟

د ئەفی پرسیاریدا ئاخفتنکەری ب مەرەما گازندەیی پەنا بۆ جەختکرنی برییه، چونکی ئاخفتنکەر پیشووەخت دزانیت کو ئەوان ریککەفتن ل گەل تورکیا کرییه.

- زمانی مینا و پرسیار (Language of meta):

زمانی مینا Language of meta ب واتایا ل هنداڤ یان ل دویف تشتەکی یان بەرزترین نمونەیا وردبینیا زمانی دگەهینیت (رپچارد باندر و جون جرندر). ب باشترین دانەرین ئەفی بیافی دەینە هژمارتن(ابراهیم الفقی، 2014: 114).

زمانی مینا زمانەکی هویربینییه و گەلەک گرنگیا خو هەیه، چونکی هاریکارییا مروقی دکەت ژ بۆ پرکرن کەم و کوریین ئاخفتنی و هویربینیا ئەوان زانیاریین دەینە ئاراستەکرن دکەت، کو رازیکرنی ب دەستفە دەینن و ب ئارمانجا گەشتنا واتایەکا راست، هەر وەسا ب ریکا زمانی مینا دشیانداپە خو ژ هەست و نەستان دویر بیخین و بگەهینە تیگەهشتنەکا لۆجیکی و هۆشەکی، کو ئەف چەندە ب ریکا پرسیارکرنی دەیتە ئەنجامدان بۆ نەهیلانا تەم

ب- ئاخذتنکەر: ئەز ھەمی سالان یی دەرچوویم.
گوھدار دشیٹ راستییا ئاخذتننا ئاخذتنکەری
بزانیت، ب رپکا ئاراستەکرنا ئەفان پرسیارین ل
خواری دیارکری:

ت- گوھدار:

- تۆ ژ دایکبووی سالا چەندیی؟

- نوکە تۆ ل پۆلا چەندیی؟

- کیژ سالی تۆ چویە قوتابخانی؟

... ھتد.

ھەر وەکو بەری نوکە مە دیارکری ب رپکا
بکارھینانا پرسیاران زانیاریین ھاتینە گشتانن
و کرتانن و راستفەکرن دشیاندايە بەینە
فەگەراندن، کو ل خواری دی ھەولدهین، ئەف
چەندا مە گوتی پتر دیاربکەین:

1- گشتانننا زانیارییان:

گشتانننا زانیارییان ئەو ھەمی ئاخذتنکەر
ھندەک زانیارییان وەر بگریت و مەزن بکەت و ل
سەر بابەتی یان ھزری ھەمی گشتگیر
بکەت (شریف عرفە، 1988: 4). بۆ نمونە:

- ھەمی کورد دلسۆزن.

ل فیئری ئاخذتنکەری پەنا بریە بەر
گشتانننا زانیارییان، ئەوژی چیدبیت ژ ئەگەری
ئەنجامدانا کارەکی بیت ل گەل کوردان و
کوردان دلسۆزییا خو بۆ دیارکربیت و ھزرا
گشتگیریی ل دەف پەیدادبیت و دبیزیت (ھەمی
کورد دلسۆزن)، بەلی گوھدار دشیٹ گشتانننی

ئاخذتنکەریدا، ئەوژی چیدبیت ژبەر ھۆکاری
ترسی بیت یان شەرمی بیت... ھتد ئەف چەندە
دجیتە د ناف سنووری پراگماتیکیدا، چونکی
ئاخذتنکەر ب مەبەست ئەفی چەندی دکەت
(شیرزاد سەبری ھەل، 2014: 85)، بەلی ل

دەمی ئاخذتنکەر ب ئەفی کاری رادبیت جوړە
تەم و مزی و بۆشاهیەکی ل دەف گوھداری
دروستدکەت و گوھدار ژى بۆ دوپاتکرن و
جەختکرنا ئاخذتننا ئاخذتنکەری رادبیت ب

ئاراستەکرنا ھندەک پرسیاران ژ بۆ فەگەراندنا
ئەوان زانیاریین ژ لایئ ئاخذتنکەریفە ھاتینە
لادان و گشتانن و شیوانن، ژبەر ئەفی چەندی
ئەم دشیین بیژین پەیوھندیەک ل فیئری د
نافبەرا زمانی میتا و پرسیاریدا دروستدبیت
ئەوژی پەیوھندیەکا راستەوانیە نە

پیچەوانیە، چونکی زمانی میتا ب خو پرسیارە
و ب رپکا پرسیاران دروستدبیت و ھەر ب رپکا
پرسیاران، فەکۆلینی ل ئەوان زانیارییان ئەوین
ھاتینە لادان و گشتانن و شیوانن بۆ نەھیلانا
ھەر تەم و مزی و بۆشاهی و گومانەکی دکەت.

بۆ نمونە، ل دەمی ئاخذتنکەر رستەیەکی
ئاراستە ی گوھداری دکەت، بەلی ل دەمی
ئاخذتنکەری گومان ل سەر رستەیا ئاراستەکری
ھەبیت، دی شیت ب رپکا ئاراستەکرنا کۆمەکا
پرسیاران بگەھیتە راستیی، وەکو د ئەفی
دیالوگا ل خواریدا دیاردبیت:

راستفەدکەت، ئەفەزێ ب چەند شیوەیەکان دروستدبیت، وەکو جوانکرنا بابەتی و زێدە تەرکیزی ل سەر بکەت یان ب کیمیفە تەماشە بکەت یان بچوێک و مەزنبکەت یان دەمی زێدەبێژیی تێدا بکاربەینیت (جوزیف اۆکانور، 2007: 173). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- دەوک بویکا کوردستانییە.

د ئەفی رستەیییدا ئاڤتەنکەری زێدەبێژی د ئاڤتەن خۆدا بکارهینایە و دیارکریە دەوک ژ هەمی باژیرین دیین کوردستانێ جوانتر و خوشترە، ئەفە د دەمەکیدایە، کو رەنگە ئاڤتەنکەری باژیرین دیین کوردستانێ

نەدیتەن ژبەر هندی زێدەبێژی د ئاڤتەن خۆدا بکارهینایە، بەلێ گوهدار دشیت ئەفی زێدەبێژیی یان راستیا ئەفی زێدەبێژیی دیاربکەت ل دەمی هندیە پرسیاران بۆ دوپاتکرنا ئاڤتەن ئاڤتەنکەری ئاراستەبکەت، وەکو:

- تە چ بەلگە هەنە؟

- ئەری تە باژیرین دیین کوردستانێ دیتینە؟

- بۆچی وە دبێژی؟

...هتد.

نەهیلیت و راستیا گوتنا ئاڤتەنکەری بزانیەت ب ریکا ئاراستەکرنا هندیە پرسیاران، وەکو:

- تە چ بەلگە هەنە؟

- بۆچی تۆ ئەفی چەندی دبێژی؟

- ئەری هەمی کورد دلسۆزن؟

- کەسی خیانت نەکرییە؟

... هتد.

2- ژیرنا زانیاریان:

ژیرنا (کرتاندا) زانیاریان ئەو ل دەمی زانیاری ب تەمامی ژ لای ئاڤتەنکەریفە نەهینە گوتن (شیرزاد سەبری عەلی، 2014: 87). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئازاد باشترین قوتابیە.

د ئەفی رستەیییدا کرتاندا زانیاریان هەیه، چونکی د فییریدا نەهاتیە دیار کرن ئازاد ژ کێ باشترە و بۆچی باشترە...هتد، بەلێ گوهدار دشیت کرتاندا زانیاریان نەهیلیت ب ریکا ئاراستەکرنا هندیە پرسیاران، وەکو:

- ژ کێ باشترە؟

- بۆچی باشترە؟

- چ تاییبەتەندی ل دەف هەیه؟

... هتد.

3- راستفەکرنا زانیاریان:

مەبەست ژ راستفەکرنا زانیاریان ئەو، کا چەوا ئاڤتەنکەر زانیاریان دگوهوریت یان

پشکا دووی؛ تاکتیک و بکارهینانین

پرسیاری

- دارشتنا رستهیا پرسیاری:

1. هەلبژارتنا پەیفان بۆ رستهیا پرسیاری:

بۆ دانانا هەر رستهیهکا پرسیاری ئاخذتتکەر د فەرھەنگا میشکی خۆدا پەیفان هەلبژیریت بۆ ئەوی دەربرینا کو ئەوی دقیت بگههینیتە گوھی گوهداری، بەلی پیدفییە ئەف پەیفە ب شیوهیهکی ورد و هویر بهینه هەلبژارتن و ئەگەر پیدفی بوو پەیف و زاراقین بیانی ژێ تیدا بهینه بکارهینان(سامی محسن خاتانە و احمد عبدالطیف ابواسعد، 2010: 218). داکو گوهدار ژێ ل دویف ئەوان پەیفین

پرسیاری، ژبەر هندی د هەلبژارتنا ئەواندا مەرج نینە ل دویف ریزمانا زمانی ب خۆ د ناف رستهییدا بهینه دانان، بەلکو ل دویف مەبەستا ئاخذتتکەری و جەختکرنا ئەوی ل سەر کەرەستین رستهی دەینه دانان، داکو گوهدار ژێ ل دویف ئاواز و هاتن و ریزکرنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیاریدا وەکو مەبەستا ئاخذتتکەری دقیت بەرسقی ل سەربەدەت، وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی تە ئەف پەرتووکه خواند؟

- تە ئەف پەرتووکه کەنگی خواند؟!؟

ئەگەر ئەم ئەفان هەر دوو رستهیان د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین دی بینین، کو واتا ئەفان هەردوو رستهیان یا ژیکجودایە، چونکی جەھ هاتنا ئامرازین پرس د ئەفان هەر دوو رستهیاندا یا ژیکجودایە، وەکو یا دیار، کو د رستهیا ئیکیدا ئامرازێ پرس ل دەسپیکا رستهی هاتییه و مەبەستا ئاخذتتکەری ژ ئەفی، رستهیا پرسیاری دیاردکەت و جەختی ل سەر ئامرازێ پرس دکەت و ئامازەیی ددەتە دەمی خواندنا پەرتووکی، بەلی د رستهیا دوویدا ئامرازێ پرس ل نیفا رستهی هاتییه و ئاخذتتکەری جەخت ل سەر دەمی خواندنا پەرتووکی نەکریه، بەلکو جەختکرنا ل سەر لەزاتییا خواندنا پەرتووکی ژلایێ گوهداریفە،

هەلبژارتی و دەربرینان، کو ب شیوهی پرسیاری ئارپستە ئەوی هاتینە کرن، وەکو پیدفی بەرسقی ل سەر بەدەت. هەرودەسا دانانا ئامرازین پرس چ ل(دەسپیکێ)، نیفەکی یان دوماهیکی) د رستهیا پرسیاریدا گرنگیا خۆ یا تاییبەت هەیه، چونکی جەھ هاتنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیاریدا دبیتە ئەگەرێ گوهورینا واتایا رستهیا پرسیاری، هەرودەسا چونکی ئەف ئامرازە هیژەکا تاییبەت ددەنە رستهیا

دزهیی، 2012: 47). لیل فیرئ ئاریشه نابیت
ئه‌گهر ئه‌و واتایا د رسته‌یا پرسیاردا هه‌ی یا
راسته‌و خو‌نه‌بیت، چونکی گه‌له‌ک جارن
ئاخفتنکهر پرسیارئ ب مه‌به‌ست ئاراسته‌ی
گوهداری دکه‌ت، ئه‌فجا چ ب مه‌به‌ستا شکاندنئ
بیت یان ره‌خنه‌بیت...هتد. وه‌کو:

- کارئ هه‌وه ئه‌فه ؟

- هه‌وه دفا ئه‌فه ب سه‌رئ مه‌ بهیت؟

- **هیز د رسته‌یا پرسیارئدا:**

هیز- Power ب چند ره‌نگان هاتییه
پیناسه‌کرن، وه‌کو ل خواری دیاردبیت:

1- د (فه‌ره‌نگا کامریچ) دا ب ئه‌فی شیوه‌یی
پیناسه‌یا هیزئ هاتییه‌کرن: هیز بریتییه ژ
شیانا زالبوونی و کونترۆلکرنئ ل سه‌ر رویدان و
که‌سان(عه‌بدولواحد موشیر و شیرزاد سه‌بری
عه‌ل، 2013: 77).

2- (لوسیر) پیناسه‌یا هیزئ دکه‌ت و دبیزیت:
شیان و کاریگه‌رییا که‌سه‌کیه ل سه‌ر که‌سه‌کی
دیتر بۆ ئه‌نجامدانا کاره‌کی، کو نه‌فایه ئه‌وی
کاری ئه‌نجامده‌ت (Lussier,R,2005:323).

3- (گریس و میلس) ده‌باره‌ی پیناسه‌یا هیزئ
دبیزن: هیز ده‌لیقا کومه‌کا که‌سانه، داکو شیانی
خۆ د کاره‌کی کومدا جیبه‌جیبکه‌ت خۆ ئه‌گه‌ر
دژی ره‌تکرنا که‌سین دی بیت ئه‌وین به‌شداریئ
د کاریدا دکهن (Gerth & Mills,1946:180).

ژبه‌ر هندئ گوهدار ژی ل دویف مه‌به‌ستا
ئاخفتنکهری و جهی هاتنا ئامرازان و ئاوازا
رسته‌یی به‌رسقین جودا دی ئاراسته‌ که‌ت.

2. هه‌لبزارنا ده‌می بۆ پرسیارئ:

ل ده‌می ئاخفتنکهر هزر ل هندئ دکه‌ت، کو
پرسیاره‌کی ژ گوهداری ل سه‌ر هه‌ر رویدانه‌کی
بکه‌ت، باشتره ل سه‌ر ئه‌وی، ئه‌وی چه‌ندئ
بزانیت، کو ئه‌و(ده‌می) ئاخفتنکهر پرسیارئ ژ
گوهداری دکه‌ت پیدفیه‌یه(ده‌می) رویدانئ ب خو
بیت، چونکی گوهدار یئ هاریکاره پتر زانیاریان
بده‌ت ل سه‌ر رویدانا هاتییه
ئه‌نجامدان(عه‌بدولواحد مشیر دزهیی، 2012: 47).

3. هه‌لبزارنا جوړئ پرسیارئ:

ل ده‌می ئاخفتنکهر پرسیارئ ژ گوهداری
دکه‌ت، پیدفیه‌یه جوړه‌کی پرسیارئ هه‌لبیزیریت و
ئه‌ف جوړئ پرسیارئ یئ پیدفی بیت و دویر
نه‌بیت ژ بابته‌ی و ده‌می خۆ یئ گونجایدا بیت
و ل گه‌ل که‌سی به‌رامبه‌ر و هه‌لوپستی ئه‌وی
بگونجیت، هه‌روه‌سا ئه‌ف جوړئ پرسیارئ ئه‌وی ژ
گوهداری ده‌یته‌کرن، پیدفیه‌یه دریز و ئالۆز
نه‌بیت، به‌لکو پیدفیه‌یه کورت و روه‌ن و
ئاشکه‌رابیت، داکو گوهدار ب دروستی بشییت
به‌رسقئ ل دویف جوړئ پرسیارئ بده‌ت، ئه‌وا بۆ
ده‌یته‌ ئاراسته‌کرن و ئاخفتنکهر ژی د هه‌مان
ده‌مدا ئه‌وان زانیارییان ب ده‌ستخوفه‌ به‌ینیت
ئه‌وین ئه‌وی دفا(عه‌بدولواحد مشیر

ئیک رسته د هەر زمانهکیدا ئیک جوړی هیزی ب خوقه بگریت، چونکی د هەر دەوروبه رەکی جفاکیدا ژ ئەنجامی کەلتور و دابونەریتان... هتد ژیک دەینە جودا کرن و وهکو ئیک نین. وهکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی زویکا ناهیه مال؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهی د دەوروبه ری جفاکی کوردیدا وەرگرین، هیزا ئەوی دی یا جودابیت ژ دەوروبه رەکی دیی جفاکی. ئەگەر ئەم ئەفی رستهی د دەوروبه ری جفاکی کوردیدا وەرگرین، دی بینین ئەف رستهیه (باب) یان (دایک) ئ ئاراسته ی (کور) ئ خۆ کریه، کو هیز د ئەفی رسته یا پرساییدا یا دیاره، چونکی (باب) یان (دایک) خودان دەستهلته بهرامبه ر (کور) ئ خۆ، به لئ هه مان رسته یا پرسایر د دەوروبه ری (ئینگلیزی) دا وەرگرین چیدبیت هه مان هیزی ب خوقه نه گریت، چونکی چیدبیت (باب) یان (دایک) ئ هه مان دەستهلته نه بیت بهرامبه ر (کور) ئ خۆ، واته هیزا هەر رستهیه کی ژ جفاکه کی بۆ جفاکه کی دی دهیته گوهورین.

- مامۆستا تۆ بۆچی درهنگ دهیی؟

ئەگەر ئەم ئەفی رسته یا پرسایر د دەوروبه رەکی دیارکریدا وەرگرین، کو فه رمانبه ری پرسایر ژ ریفه به ری خۆ کریه، سه باره ت درهنگ هاتنا ئەوی، ئەف جوړی

4- (هوفمان) دببیت: هیزا ئەرینی شیانه ل سەر ئەنجامدانا تشتی ب ریکا فه دیتنا هیزا مروفی و شیانا تایبه ت بۆ ئەنجامدانا فه رمانه کی (Hoffman, J & Graham, G, 2009:5).

واته ئاشکه رایه بابته ی زمانی خالا ئیکیه د ئەفی بابته یا، چونکی ب ریکا زمانی، هیزی شیانا کونترۆل کرنی و زالبوونی هه یه، ئانکو بابته ی زمانی بابته ته کی گرنه گه د ژیا نا مروفایه تییدا، چونکی ئەم بۆ هەر لایه نه کی ژیا نی بچین، دی بینین زمان بوویه پشکه کا گرنه گ ژ ئەوی لای ژیا نی و ژئ ناهیه ت جودا کرن، ژبه ر ئەفی چه ندی گه له ک زانا و فه کۆله ران دیارکریه، کو زمان دیارده یه کا کۆمه لایه تییه. ل فی ری بۆ مه دیاردبیت، کو ب ریکا زمانی مروف دشی ت د ناف کۆمه لگه هیدا بژی ت و ئەرکی کۆمه لایه تی جیه جیه کت، ههروه سا زمان ناسنامه یا هه ر جفاکه کیه و په وپایه یا ئاخفتنه ری جفاکی دیارده کت، ههروه سا هه ر رسته یه کا زمانی چ (راگه هاندن، فه رمانی، پرسایر... هتد) بیت، هیزه کا تایبه ت ب خوقه دگری ت و ژ ئەنجامی دەوروبه ری ئەوی جفاکی هیز و بیه زی رسته ی دیاردبیت و هیز و بیه زی هه ر رسته یه کی د گوهورینیدا یه ژ ئەنجامی ئەوی دەوروبه ری جفاکیی رسته تییدا دهیته گوتن و په یادبیت. واته مه رج نینه

چونکی چ هیژد ئاخفتنا ئەواندا دیار نابیت، بەلێ بەرۆفاژی ئەگەر(فەرمانبەر)ەک ل گەل(رێفەبەر)ی خۆ باخفیت یان دانوستاندنی بکەت، واتە خودان ئێک ئاستی جفاکی نەبن ئەو ب شیوازی فەرمی دەیتە نافکرن، چونکی هیژد ئاخفتنا ئەواندا بەرچاقدبیت.

د ئەفان هەر دوو شیوازاندا دوو پەپوەندی دەیتە دیتن، ئەوژی(پەپوەندی ئاسویی و پەپوەندی ستوونی)نە (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 18).

1- پەپوەندی ئاسویی: ئەف پەپوەندیە د نافبەرا تاکە کەسین جفاکیا دروستدبیت، بەلێ پیدفیه خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د ئەفی پەپوەندییدا چ هیژ دیارنابن، چونکی هەردوو سەر ب ئێک ئاستی جفاکینە وەکو، پەپوەندی جفاکی د نافبەرا دوو هەفالان، یان دوو فەرمانبەران، یان دوو ماموستایاندا... هتد

ب- پەپوەندی ستوونی: ئەف پەپوەندیە د نافبەرا تاکە کەسین جفاکیا دروستدبیت، بەلێ بەرۆفاژی پەپوەندی ئاسوییە ل فییری پیدفی نینە، کو خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د ئەفی پەپوەندییدا هیژ رولەکی سەرەکی دبینیت، چونکی خودان ئێک ئاستین جفاکی نین وەکو، پەپوەندی جفاکیا د نافبەرا رێفەبەری و فەرمانبەریا یان د نافبەرا

رستەیی د دەوروبەری جفاکی کوردیدا رستەکا پرسیاری یا بیھێژە، چونکی فەرمانبەری دەستەلاتەکا کیمتر ژ یا رێفەبەری خۆ هەپە، بەلێ چیدبیت هەمان رستە د جفاکەکی دیدا، رستەپەکا پرسیاریا بەیزبیت.

پیدفیه ئامازەیی ب ئەوی چەندی بدەین، کو د ژیانە ما یا رۆژانەدا مروف ب گشتی، ب دوو شیوازان دئاخفیت: ئەوژی شیوازی ئاسایی و شیوازی فەرمی(رەسمی)یە (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 8).

د شیوازی ئاسییدا ئاخفتن د نافبەرا کەس و کار و هەفال و برادەراندا... هتد، دەیتە بکارهینان، هیژ د ئەفی شیوازیدا گەلەک کیم دەیتە بکارهینان، ب تنی د ھندەک حالەتاندا نەبیت ئەوژی(تۆرەبوون، گل و گازندە... هتد، بەلێ د شیوازی فەرمیدا ئخفتن((لە نیوان ئەو کەسانە بەکار دەهینریت کە ناسیاویبەکی زۆریان لەگەل یەکتەر دا نەبیت)) (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 8). جیاوازی ئەفی شیوازی ئاخفتنی ل گەل شیوازی ئاسایی ئەوە، کو هیژد شیوازی فەرمیدا دەیتە بکارهینان، کو بەرۆفاژی د شیوازی ئاسییدا نەیتە بکارهینان یان کیم دەیتە بکارهینان. بۆ نمونە شیوازی ئاخفتنی د نافبەرا دوو(فەرمانبەران، هەفالان، ماموستایان، رێفەبەران... هتد)دا، واتە خودان ئێک ئاستی جفاکی بن، ب شیوازی ئاسایی دەیتە نافکرن،

-ھیز (power) و کاریگەریا رستەیا پرسیارى:

دئاخفتن و ژيانا مە یا رۆژانەدا، ئەم چەندین رستەیان دەردبەرین، کو ھەر رستەیەکا دەیتە دەربەرین، ھیزەکا تايبەت ب خوقە دگریت، ئەفجا ھەر چ جوړی رستەیی بیت(راگەھانەدن، فەرمان، سەرسورمان، پرسیار)، واتە((ھیزی رستە ئەو ھیزە سەرەکیە کە رستە وەریدەگریت و بە پیی جوړی رستەکان دەگۆریت...)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، رولی نیشانە... ، 2013: 656).

بەلێ ل فییری ب تنی ئەم دی نامازە ب(ھیزا رستەیا پرسیارى) دەین، ئەوژی وەکو ئالافەکی فیگرنییە و بو سەردەمی گەلەک کەفن دزفريت، د راستیدا پرسیار د سەردەمی کەفن و نویدا ھاندەرەکی سەرەکی بوویە ژبو فەدیتن و زانینەکا نوی، د ئەفی بواریدا زانا(ئەنشتاین) دبیزیت: ئەگەر من دەمژمیرەک ھەبیت بو چارەسەرکنا ئاریشەکی و ئەز یی پیگیرم ب چارەسەرکنا ئەوئ ئاریشی، ئەز دی رابم ب دەستنیشانکنا پرسیارەکا گونجای و بەیز ئەوا کو پیدافیە بەیتە کرن، چونکی ئەگەر پرسیار یاگونجای و بەیز بیت ئەز دی شیم، ئاریشی ب کیمتز ژ پینج خولەکان چارەسەرکەم (http://www.personal.psu...).

ھەر وەسا ھەمان زانا دبیزیت: تشتی گرنگ ئەو تۆ ل سەر پیشکیشکنا پرسیاران

مامۆستای و قوتابیدا...ھتد. وەکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی رۆژانە وانین خۆ ناخوینی؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، ئەگەر ئەف پرسیارە قوتابیەکی ئاراستەى ھەفالی خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار مامۆستا ژ قوتابیەکی خۆ بکەت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکیفە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ھەیە، چونکی مامۆستای ھیزەکا پتر ژ یا قوتابی ھەیە.

- تە بۆچی ئامان نەشویشتینە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، ئەگەر خویشکی ئاراستەى خویشکەکا خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی ھەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار دایکی ئاراستەى کچا خۆ کریت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی ب سەر ئیک ئاستی جفاکیفە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ھەیە، چونکی دایک خودان دەستھەلاتە بەرامبەر کچا خۆ.

بهري ههر تشتهكي پرسيار هيژي ددهت و بهرپرسه ژ دانوستاندني ئهفجال دهمي پرسيار دهيتيه پيشكيشكرن، فشارهكا جفاكي يا بهيز ل سهر كهسي ههيه، كو دقيت بهرسقي ل سهر بدت، بو نمونه: ل دهمي پيشكيشكاري پروگرامهكي پرسيارهكي ژ سياسهتهدارهكي دكهت، كو پيشكيشكار د ئهوي جهيدا يي بهرپرسه ژ ئهوي دانوستاندني، ژ بهرهندي ئازادبيي يان ريكي نادهته سياسهتهداري ئهوي تشتي بيژيت ئهوا ئهوي دقيت، بهلكو ئيكسهه پيشكيشكار ب ريكا پرسيارهكا دي دشيت كونترولي ل سهر بكهت و ناهيليت وهكو ئهوي بفييت باخفييت، ژ بهرهندي ئهفي چهندي سياسهتهدار خو نه رازيدكهن بهرامبهه پيشكيشكاران ل دهمي ئهوان پشت گوه دهافيژن و ناهيلان وهكو ئهوان بفييت بهرسقي ل سهر پرسياران بدن... (http://changminds.org...).

2. زانيارى:

زانيارى هيژه و ههر تشتهكي ئاخفتنكهه ب ريكا پرسيارى ب دهستخوفهدهينيت زانياريه، ل دهمي ئهوي هوشاربيت ل گهل پرسيارين خو؛ ل ئهوي دهمي ئهوي دي شيت ههمي زانياريين پيدفي و ب مفا ئهوين هاريكاريا ئهوي دكهن ژ بو جيبهجيكرنا نارمانجين ئهوي ب دهستي

نهراوهستي (Eric E. Vogt,(n.d):29). واته ئهف زانايه داخوازدهت، كو تو بهردهوام پرسياران بكه، چونكي ئهف بهردهواميا پرسياران دبته هيژهك و ب ريكا ئهفان رستهيين پرسياريين بهيز تو دشيت تشتي ته بفييت ب دهستخوفههين، وهكو د ئهفان خالين ل خواريدا دياردبيت:

1- پرسيارا بهيز هاريكاره بو فيركرني.

2- پرسيارا بهيز ريخوشكهه بو داهينان و ري فهكرني.

3- پرسيارا بهيز هاندانه بو هزركرنهكا نوي.

4- پرسيارا بهيز بهرسينگرتنا گرمانهيان دكهت.

5- پرسيارا بهيز نائيندي مه روهندكهت.

وهكو يا ديار پرسيارا بهيز، رولي گرنگي هه و هاريكاره بو گهشهپيدان و زانينا مروفي، بهلي پرسيار ل هندي دهيتهكرن، نهگهه ههتا ئهوي رادهي پرسيار د نافراندن و پيش ئيختنا زانينا مروفيديا يا گرنگ بيت، ئهري بوچي سيستهمي مه يي فيركرني گرنگيي ب ژ بهركرن و بهرسقين نهلف و جيگير ددهت، ل جهي جهختكرني ل سهر هونهري پرسياركرني Eric (E. Vogt,(n.d):29).

پرسيار گهلهك هيژي د دانوستانداندا ددهت، ئهفين ل خواري هندهك مفا، كو دشياندايه ب دهستخوفههين، ل دهمي بكارهينانا پرسيارى:

1. كونتروليكرن:

دقیقت ب دەست خو بیخیت ژ ئەوی بەرسقا گوهداری دای.

پرسیارا گرتی ژی گرنگی و هیزهکا تایبەت بخۆفە دگرت، کو وەل کەسی بەرامبەر دکەت، کو بەردەوام هزرېکەت ل سەر ئەوی پرسیارا بو دەیتە ئاراستەکرن و ئاخذتنگەر ژی د هەمان دەمدا دشیانداپە گوهداریا ئەوی هزرې بکەت ئەوا ژ بەرسقا گوهداری ب دەستفەدەیت. بو نموونە دەمی ئاخذتنگەر پرسیارەکا وەکو) ئەرې هوین دې بەشداریی د شەپیدا کەن یان نە؟) ئاراستەگی گوهداری دکەت، ئەو گوهداری نەچار دکەت بیژیتی(بەل) یان(نەخیر) ب ئەفی بەرسفدانې ئەو دې شیت گوهداریا هزر و دیتنا ئەوی بکەت و بزانیات کا هزرا ئەوی یا چەواپە. 4. پیکفە گریدان:

پرسیارای هیزهکا تایبەت بو پیکفەگریدان(ئاخذتنگەری و گوهداری) هەپە، چونکی د فیڕیدا پرسیار تشتی گرنگ دیاردکەت، هەر وەسا دەلیقی ددەت، کو ئاخذتنگەر نیژیکی کەسین دەور و بەر ببیت، بو نموونە: پیشکیشکرنا پرسیارې و گرنگیدان ب بەرسقا ئەوی وەسا دیاردکەت، کو ئاخذتنگەر گرنگیی ب ئەوان ددەت و نامازەپین هەفگوهور ددەت و ئەوان کەسان پالدەت کو گرنگیی ب ئەوی بەدن ب ئەفی چەندی پرسیار ئەوان

خۆفە بەینیت، کەواتە هیزا پیشکیشکرنا پرسیارې یا گرنگە ژ بو ب دەستفەهینانا ئەوان زانیارییان ئەوی ئاخذتنگەری دەین (http://changminds.org...).

3. گوھلیبوون:

د فیڕیدا ل دەمی ئاخذتنگەری بقیات گەلەک گوهدارییا ئاخذتنی بکەت، دې هەولەدەت پرسیارەکی ژ کەسی بەرامبەر بکەت و هانبدەت ل سەر ئەوی بابەتی باخقیات ئەوی کو ئەوی دقت و ب ئەفی چەندی ئەو دشیات گەلەک گوهدارییا ئەوی بکەت و زانیارییان وەر بگرت، ب ریکا ئەوی پرسیارا بەیز ئەوا دەیتە ئاراستەکرن (http://changminds.org...). ل خوارې دې هەولەدەین ئەفی چەندی زیدەتر روهنکەین:

پرسیارا فەکری گرنگی و هیزهکا تایبەت بخۆفە دگرت، چونکی گوهدار یی ئازادە ل سەر بەرسفدانان پرسیارې و ئاخذتنگەر ژی ب باشی گوهدارییا ئەوان زانیارییان دکەت، ل دۆر ئەوی تشتی ئەوی بقیات د ئەوی چارچۆفی پرسیاریدا ئەوا کو هاتیپە ئاراستەکرن. وەکو ل دەمی ئاخذتنگەر پرسیارەکا وەکو ئەفی پرسیارې(تو دبیزی بارو دوخی عیراقی ل ناین دەی چ ل بەیت؟) ئاراستەگی گوهداری دکەت، ب دریزی باخقیات و ئاخذتنگەر ژی دې شیت ئەوی تشتی

- پێکەڵە گریڤە دەت
(http://changminds.org...). وهکو:
- ئاخفتنکەر: تۆ دبیژێ ئەف ساله داعش ل عیراقی نەمین؟
گوهدار: پا ب دیتنا من ئەفە دوماهیک ساله بۆ ئەوان.
ئاخفتنکەر: دیتنا ته د جهی خو دایه.
5. رازیکرن:
دشیاندايه پرسيار ب ریکین جیاواز ب مەرەما رازیکرنی بەینە بکارهینان، بۆ نمونە: بکارهینانا پرسيارا رەوانبیژی ئەوا چ کاریگەریین خراب پەیدانەکەت، وه ل کەسی بەرامبەر دکەت، ئەو تشتی ئاخفتنکەر دبیژیت ب گـرـنگ و ب بەرچـگـاڤ وەرگیریت (http://changminds.org...). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەگەر ئەم گوھی خو نەدەینە مامۆستای، پا ئەم هاتینە چ؟
- ئەگەر ئەم حەز ژ ولاتی خو نەکەین، پا کی دی حەز ژێ کەت؟
پرسیارا رەوانبیژی خودان هیژەکا تایبەتە و گرنگییا ئەوی د ئەوی چەندیدایه، ل دەمی پرسيارا رەوانبیژی ژ لای ئاخفتنکەر یقە دەیتە ئاراستەکرن بۆ گوهدار، کارتیکرنی ل هەست و سوزین وی دکەت و گوهدار رازیدکەت ل سەر ئەوی بابەتی ب شیوهی پرسيار بۆ دەیتە ئاراستەکرن، ئەوژی ب مەرجهکی کوچ کارتیکرنی خراب پەیدانەکەت.
- رەهەندین پرسيارا بهیز:**
پرسیارا بهیز چەند رەهەندەک هەنە، کول خوارێ دی هەولدهین دیاربکەین:
1. جوړی پرسياری:
دەمی ئاخفتنکەر پرسياری ژ گوهداري دکەت بۆ هەر مەبەستەکا هەبیت، پیدفیه جوړهکی پرسياری هەلبژیریت، چونکی هەر جوړهکی پرسياری هیژەکا تایبەت هەیه و ئەف هیژە د ئەوی جوړی پرسياریدا دبیتە ئەگەر وهکو مەبەستا ئاخفتنکەری دفت بەرسفی ژ گوهداري وەرگیریت (Eric E. Vogt, (n.d):5)، وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەری فیدرالی بۆ رۆژئافای کوردستانی بۆ هەوه باشە یان نه؟
ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسياری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین، دی بینین، ئاخفتنکەری جوړهکی پرسياری هەلبژارتیه و ئاراستەي گوهداري کریه، ئەوژی جوړی پرسيارا گرتیه، چونکی چیدبیت گوهداري خو ژ بەرسفدانا ئەفی بابەتی دویرئێخست بیت و نەقیابیت بەرسفی ل سەر بدەت، ل فییری ئاخفتنکەر نەچاربوویه جوړی پرسيارا گرتی ئاراستەي ئەوی بکەت، چونکی ئەفی جوړی پرسياری هیژەکا تایبەت هەیه، ئەوژی سنوور و

خۆفەگرتییە، چونکی مەودایی ئەفی رستەیا پرسیارئ هەمی جفاک ب خۆفەگرتییە و ماوەیەکی درێژە بەرسف ل سەر دەینەدان و هەر د دانوستاندنئ و ئالۆزیدایە و کارتیکرن ل سەر کەسانین بەرپرس کرییە.

3. واتا و دەوروبەر:

ئەو کەسی پرسیارئ دکەت، وەسا دەیتە زانین، کو ئەوی کەسی زانیاری ل دەف نینن و دقیت زانیاریان بزانیات د ئەوی چارچوؤفی پرسیار تیدا دەیتە کرن. هیزا ئەفی رەهەندی د دەوروبەرئ ئەوی پرسیاریدایە ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، ئەوژی کئ ئەف پرسیارە کریە؟ بۆچی کریە؟ کەنگی کریە؟ بۆ کئ ئاراستەکریە؟ چ جوؤئ پرسیارئ کرییە؟... هتد، چونکی ئەف خالە هەمی د گرنگن، دا هیزا ئەوی پرسیارئ بەیتە زانین، ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، ب ریکا ئەوی دەوروبەرئ د نافبەرا ئاخفتنکەری و گوهداریدا هەمی ئەف خالە هەمی روھن و ناشکەرا دبن (Eric E. Vogt, (n.d):5) وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

بۆچی تە ئەو تاوانە کرییە هەتا ژيانا تە تارى ببیت؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارئ د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین وەلاتییان ئەف رستەیا پرسیارئ ئاراستەى حکومەتا کوردستانئ کریە، سەبارەت نەبوونا مووچەى و ئالۆزین ئەوی، بەلئ یا گرنگ ئەو، کو ئەفی رستەیا پرسیارئ هیژەکا تاییبەت ب

چارچوؤفی گوهداری بەرتەنگ دکەت و ناچاردکەت بەرسف ل سەر پرسیارا ئەوی بدەت و بەرسفەکی هەلبژیریت، ئەوژی (بەلئ) یە یان (نەخیر).

2. مەودایی پرسیارا بەیژ:

چەواييا پيشکيشکرنا پرسیارئ خالەکا گرنگە، چونکی د راستیدا برپاردان ل سەر بابەتی یان کەسى... هتد ب تنئ ب ریکا ئاخفتنیفە گریداى نینە، بەلکو ب ریکا چەواييا ئاخفتنیفە و مەودایی ئەوی ئاخفتنیفە گریداى و کارتیکرنا ئەوی ل سەر کەسانین دەوروبەرە، چونکی گرنگیا پرسیارا بەیژ د مەودایی ئەویدایە، ئەرئ هەتا کیدرئ مەودایی ئەفی پرسیارئ دئ چیت و دئ مینیت و کارتیکرنئ ل کەسانین دەوروبەر کەت؟ و هەتا کەنگی بەرسف ل سەر ئەفی پرسیارئ دئ یا بەردەوام بیت؟ (Eric E. Vogt, (n.d):5). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

هەتا کەنگی دئ مووچئ کوردستانئ ب ئەفی رەنگی بیت؟

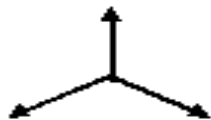
ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارئ د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین وەلاتییان ئەف رستەیا پرسیارئ ئاراستەى حکومەتا کوردستانئ کریە، سەبارەت نەبوونا مووچەى و ئالۆزین ئەوی، بەلئ یا گرنگ ئەو، کو ئەفی رستەیا پرسیارئ هیژەکا تاییبەت ب

دادوهر)ه و دادوهر د ئەوی دەوروبەریدا کەسەکی
خودان هیژە و د دادگەهیدا ئەف پرسیارە ژ
تاوانباری کرییە و جوړی پرسیارا ناوک⁽¹⁾
هەلبژارتییە و مەبەستا ئەوی ژ ژيانا تار
چوونا ئەوییە بۆ ناف زیندانئ.

**ئەف هیلکاری ل خواری پەهەندی پرسیارا
بەپژ دیاردکەت:**

چەندیادیە، ئەری کئ ئەف پرسیارە کرییە؟
بۆچی کرییە؟ کەنگی کرییە؟ و مەبەستا ئەوی ژ
ژيانا تار چییە؟..هتد، بەرسفدان ل سەر ئەفان
پرسیاران هەمیان د ئەوی دەوروبەریادیە ئەوی
د نافەرا ناخفتنکەری و گوهداریدا هە،
چونکی هیژا ئەفی رستەیا پرسیارئ د ئەفی
دەوروبەریدا بۆ مە دیاردبیت، کو رستەکا
پرسیارئ یا خودان هیژە، چونکی بۆ مە
دیاردبیت، کو ئەو کەسی پرسیارئ دکەت)

جوړی پرسیارئ

واتا دەوروبەر مەودئ پرسیارئ

(Eric E. Vogt, (n.d):5)

کەنگی بەیتە کرن؟ بۆچی بەیتە کرن؟ چ
مەبەستا پی هەیه؟... هتد.
بەهرا پتر تەکنیکا پرسیاران د پرۆگراماندا
دەیتە دیتن، ئەوژی ل دەمی پیشکیشکاری
پرۆگرامی کەسەکی میهفانی بەرنامە دی دکەت،
پیدفییە ل سەر پیشکیشکاری بەرنامە ب باشی
ئامادەبکەت و پیزانینان ل دۆر کەسی
میهفانکری ب تمامی وەرگریت، داکو بشیت
جوړین پرسیاران ل دویف ئەوان زانیارییین
وەرگرتین د تەکنیکا پرسیاراندا ب دروستی ل
دویف جھ و دەمی بەرنامە دیابریژیت، چونکی

-تەکنیک و تاکتیکا ئاراستەکرنا پرسیاران:

د دانوستاندنئ مە یین رۆژانەدا چەندی
رستەیی پرسیارئ دەینە ئاراستەکرن و هەر
رستەیهکا پرسیارئ ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، واتا
و مەبەستین خو یین تاییبەت د ناخفتنییدا
هەنە، ژبەر ئەفی چەندی تەکنیکا پرسیاران یا
گرنگە بەیتە دانان، چونکی هەر رستەیهکا
پرسیارئ (جوړ و دەم و مەبەستا) دکا دیارکری ب
خۆفەدگریت، دیسا گرنگییا خو یا تاییبەت د
ئەفی تەکنیکییدا هەیه، کا چ جوړە پرسیارە؟

¹-ئەف جوړی پرسیارئ ژ لاین فەکۆلەرئفە دەیتە بکارهینان ل دەمی د فەکۆلینئیدا یان ل دەمی ئیفاده ژ کەسی دەینە وەرگرتن، ئەوژی ژبو وەرگرتن و کۆمکرنا

زانباریانە ل سەر ئەوی بابەتی یان تشتی هاتییە رویدان، بەئ د ئەفی جوړی پرسیارئدا هەول دەیتەدان، کو پرسیار ژ گشتی دەستببکەت و باشی چارچۆفی پرسیارئ
بەرتەنگ دکەت، هەتاکو بگەهیتە پریارا دوامهیکئ... (http:// hubpages.com).

3. هەر چەندە بەرسقا ئەفی پرسیارى یا روھن و ئاشکەراییە ل دەف پیشکیشکاری بەرنامەى، بەلى بۆ ھندەك (واتا و مەبەست) ین دیارکری ئاراستەگریە:

ا-ترسکاندنا مېھقانى بەرنامەىە.

ب-ئارامییى ل دەف پەیدابکەت.

ج-رپکى بۆ ھندەك پرسیارىین دی فەکەت.

... ھتد.

پیدافیە ئامازەیی ب ئەوی چەندى بدەین، کو چەند جۆرەك بۆ تاکتیک و تەکنیکین پرسیاران ھەنە. وەکو ل خواری دیاردبیت:

1. تاکتیکا پلەدار:

ئەوژی دابەشى دوو جۆران دبیت:

ا- گشتى بۆ تايبەتى:

د ئەفی جۆرى تاکتیکا پرسیاریدا ناخفتنکەر پرسیارین فەکری و گشتى ئاراستەى گوھدارى دکەت و ئازادیی دەتە گوھدارى ل دۆر بەرسقدانا ئەوان پرسیارین ئاراستەگری، بەلى ناخفتنکەر ھیدی ھیدی بەرەف پرسیارین گرتى و تايبەتقە دچیت، داکو نەھیلیت گوھدار ژ بەرسقین ئەوی بقین دەربازببیت(عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەرى...، 2013: 52-53). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- گرنگییا ھەبوونا پەرتوکخانان تو چەوا دبینی؟

ھەر پرسیارەكى(دەمەكى) دیارکری ھەیە، بەلى ئەو پرسیارین پیشکیشکار ئاراستەى مېھقانى بەرنامەى دکەت، ھەرچەندە بەرسقین ئەوان د روھن و ئاشکەرانیە بۆ پیشکیشکاری، بەلى بۆ ھندەك واتا و مەبەستین دیارکری ئاراستە دکەت، ژ ئەوان مەبەستان (بۆ پشتراستکرنییە ژ بەرسقا مېھقانى ئەرى راستیى دبیزیت یان بەرۇفاژى، بۆ شەرمزارکرنییە، بۆ فیلبازیی... ھتد(عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەرى...، 2013: 49). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

-تو دى شىيى ل دەسپىكى کارى خو بۆ بینەران دیاربکەى؟

ئەگەر ئەم تەکنیکا ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەكى دیارکریدا وەرگرین، دى بینین پیشکیشکارەكى ئەف رستەیا پرسیارى ئاراستەى مېھقانى بەرنامەى کریە، ئەف رستا پرسیارى ئەفان تەکنیکین ل خواری ب خوڤە دگریت:

1. جۆرى رستەیا پرسیارى(پرسیارەکا فەکرى) و مېھقان یى ئازادە ل سەر بەرسقدانا ئەوى.

2. (دەستپىکا) بەرنامەى، ئەف پرسیارە ئاراستەگریە، چونكى یا گونجای و دروست نینە ل نیشا بەرنامەى یان ل دوماھیکا بەرنامەى ئاراستەبکەت، چـونكى ھـەر پرسیارەكى(دەمى) خو یى تايبەت ھەیە.

- ئەری بۆچی سەرەدانا پەرتوکخانان د وەلاتی مە دا یا کێمە؟
- باشترین پەرتوکخانه کێژکە؟
- ب- تاییبەتی بۆ گشتی:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرسیاریدا ئاخفتنکەر پرسیارین تاییبەت و دیارکری ئاراستە ی گوهداری دکەت و هیدی هیدی بەرهف پرسیارین فەکری و گشتیقه دچیت، بۆ ئەوی مەبەستی، داکو بۆچوونا گوهداری وەرگریت و ببیتە سەرچاوی زانیاریان(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 53). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەری هەوە تشتەک بۆ ئەفان نەخۆیندەواران کریهە یان نە؟
3. تاکتیکا ئازاد:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرسیاریدا ئاخفتنکەر پرسیارین فەکری و گشتی ئاراستە ی گوهداری دکەت و ب تمامی ئازادیی ددەتە گوهداری بۆ بەرسفدانا ئەوان پرسیارین ئاراستەکری ژ بۆ وەرگرتننا پتر زانیاریان ل دۆر بابەتی ئاراستەکری، بەلئ ئەف جوړی تاکتیکا پرسیاری دکەل ئەوان کەسان دەیتە بکارهینان، ئەوین ب ساناهی و ب تمامی بەرسفی ل سەر پرسیاران نەدەن، ژبەرەندی پیدفییە پرسیارکرن ل گەل ئەفان جوړی کەسان یا ب تاکتیک بیت، داکو پتر زانیاریان وەرگرین(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 53). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- سەبارەت نەبوونا مووچە ی هوین دی چ کەن؟
- تاکتیکا دارشتنا پرسیارا باش و سەرکەفتی:
- د راستیدا چ یاسایین جیگیر نینن، کو بشین دیاربکەن، کو ئەف پرسیارە یا باشە یان یا
- ئەری مە پەرتووک وەکو پیدفی ب زمانی کوردی هەنە یان نە؟
- هۆکاریین نە نفیسینا پەرتووکان بۆ چ فەدگەپینی؟
2. تاکتیکا فەشارتی:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرسیاریدا ئاخفتنکەر پرسیارین هەلخەلتانیدی ئاراستە ی گوهداری دکەت. ئەوژی ل دەمی ئاخفتنکەری زانی ترس و نە ئارامییەک ل دەف گوهداری دروستبوو و د بەرسف دانین خۆدا یی راست نینە و جوړە فەشارتنەک هەیه، د ئەفی دەمیدا ئاخفتنکەر دی پرسیارین فەکری و گشتی ئاراستە ی گوهداری کەت، بەلئ هەر دەمی دیت، ترس و نە ئارامی ل دەف گوهداری نەما، ل ئەفی دەمی

- خرابە. ئەم دشیین بیژین، کو ژلایی تاکتیکین دارشتنیقە ئەو پرسیارین نیشانهیین پرس تیدا هەبن، ژ پرسیارین باش و سەرکەفتی دەیینە هژمارتن، چونکی د شیانا ئەفان جوژی پرسیاراندا هەیه بگەهیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت زی د شیانا ئەفان پرسیاراندا نەبیت کو بگەهیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت پرسیار ترانەپیکرن بیت یان رەخنەگرتن بیت یان گل و گازندە بیت... هتد (Sobal, A & Pans, J, 2011:98). ل گەل هندی زی، د دارشتنا پرسیارا باش و سەرکەفتیدا چەند تاکتیکەک هەنە، کو پیدفییە ل بەرچاڤ بەینە وەرگرتن. ئەوژی ئەفەنە:
- 1- پیدفییە پرسیارا سەرکەفتی ب فەکوئینا تشتی بەرزە رابیت، ژبۆ فەدیتنا رەه و ریشالین ئەگەران (Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- بۆچی تە نازاد بریندار کر؟
- کۆ تۆ هاندابووی بۆ ئەفی کاری؟
- ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفان رستەیین پرسیارۆ ئەوین هاتینە ئاراستەکرن، دۆ بۆ مە دیاربیت، کو ب هاریکاریا ئەفان پرسیاران تشتی بەرزە و نە ئاشکەرا دۆ روهن و ئاشکەرابیت و دۆ گەهینە ئەوان ئەگەران ئەوین مە ل دۆر بابەتی دفتین.
- 2- پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکاربیت ژبۆ روهنکرن و دیارکنا کیشە و بابەتان و جەختی ل دانوستاندنی بکەت، واتە دانوستاندنی موکوم و بەردەوام بکەت Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- ئەری تۆ بۆچی یی دامای؟
- ئەری تۆ یی نەساختی؟
- ئەری تە ئاریشەک هەیه؟
- ئەری ئیکی دلی تە هیلایه؟
- 3= ئیک ژ تاکتیکین دییین دارشتنا پرسیارا سەرکەفتی ئەو، تیگەهشتنەکا هەفبەش بۆ بارودۆخی بنافرینیت Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- ما من نە د گوته تە دۆ خراببیت؟
- 4- مەرجه پرسیارا سەرکەفتی ب دیارکنا خەونین کەسین دی رابیت. هەروەسا نامازەیی بەدەتە پیشبینی و ئارەزوویین ئەوان Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- مانە تە دفتی ببیە نوژدار؟
- ئەری تە دفتی ببیە چ؟
- 0 ئەری تە چ ئارەزوو هەیه؟
- 5- پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکارە بۆ تیگەهشتن و گریدانان ناخفتنکەری ب بەراهی و پیدفیاتییین خەلکی دی ئەوین پەیوەندیدار. وەکو:

- مە گوته ئەوان ئەری ئەف رەوشا خراب دی
کەنگی چارەسەربیت؟
- 6-پرسیارا سەرکەفتی خەلکی هاندەت ژ بۆ
فەدیتنا سەربۆرین خۆ یین تاییەت ب
رەوانگەهەکا نوی (ژیدەری بەری: 98). وەکو:
- ئەری ئەز ل گەل هەوہ یی چەوا بووم؟
- 7-پرسیارا سەرکەفتی ریکخستن و هەماهەنگیی
ب بۆچوونان تاقیدکەت، کەواتە گەلەکجاران
پرسیار بۆ هەندەک مەبەست و مەرەمین تاییەت
دەیتە کرن، ئیک ژ ئەوان مەبەستان، کو تۆ
کەسی بەرامبەری خۆ ل سەر هەر بابەتەکی
تاقیبکە (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
- ئەری کى پینفیسى من بریە؟
ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفی رستەیا
پرسیاری، هەر چەندە ناخفتنکەر دزانیت کى
پینفیسى ئەوی بریە، بەلى ل فیرى ب تنى
پرسیار بۆ تاقیکرنیە، ئەری دی هەفالى ئەوی
راستیى بیژیت یان بەرؤفازی.
- 8-مەرجە پرسیارا سەرکەفتی یا
ھاریکاربیت ژ بۆ تیگەهشتنا دەرئەنجامین
تاییەت (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
-بۆچی تۆ دەرئەنجامی؟
- ب ریکا ئەفی پرسیارى دی گەھیە هەندەک
دەرئەنجامان، ئەری(نەخاندیە، ئاریشەک
هەبوویە،...هتد)
- 9-پیدفییە پرسیارا سەرکەفتی دووبارە ب
دارشتنا ئاریشی رابیت، وەکو:
-کى ئەف تاوانە کریە؟
-کەنگی هاتیە کرن؟
- ج-ئەگەر هەبوون ئەف تاوانە بەیتەکرن؟
- 10-ئیک ژ تاکتیکین دیین پرسیارا سەرکەفتی
ژبۆ وەرگرتنان پیزانینان ل دۆر بابەتی یا
ھاریکاربیت، وەکو:
-ھیمایى کیمایى یى ئوکسجینی چییە؟
- 11-پرسیارا سەرکەفتی ژبۆ بیرھینانا پیگریەکی
بیت، وەکو
-ئەری ما تۆ نە مامؤستای؟
- 12-پرسیارا سەرکەفتی بیرکرنەکا هەفدژ
دروستبکەت، ل دۆر ئەوی بابەتی ناخفتنکەری
دقیت ئاراستەى گوهدارى بکەت (Erik E
Vogt,(n.d):26) وەکو:
-ئەری تۆ دزانى من خواندن هیلا؟
-تە بۆچی هیلا؟
ئەگەر ئەم ئەفان رستەیین پرسیارى د
دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، کو
ناخفتنکەری پرسیارەک ژ گوهدارى کریە ژ
پیخەمەت زانینا ئەوی تشتى هاتیە رویدان،
بەلى ل دەمى گوهدارى گوھ ل ئەفی بابەتی

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين، دى بينين، كو فەرمانبەرەكى ئەف رستە ئاراستەى كەسەكى كرىە، بۆ زانینا ئەوی سەبارەت فەگواستنا ئەوی بۆ رێفەبەرپەكا دى، بەلى ل دەمى گەهدارى گوھ ل ئەفی بابەتی دبیت، كۆمەكا پرسیارپین دى بۆ گوهدارى دروستدبن ل دۆر ئەوی بابەتی ناخفتنكەرى ئاراستەى ئەوی كرى، ل فیرى ب رپكا ئەو پرسیارپین بۆ گوهدارى دروستدبن دى دانوستاندن پەیدابیت. وەكو:

بۆچى دى خو فەگوھیزى؟

كارى تە یى ب زەحمەتە؟

كى دلى تە هیلاپە؟

....هتد.

15- نیک ژ تاکتیکین دیپین دارشتنا پرسیارا

سەرکەفتى ئەو، كو دفتى یا گریدای واتاپەكا

بەرفرەه و کویر بیت، واتە یا مەبەستدار بیت

(Erik E Vogt, (n.d):26) وەكو:

ئەرى تۆ دزانى ئەو كچا تۆ ل گەل ناخفتى

كچەكا باش و ب رەوشتە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د

دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين، دى بينين

ناخفتنكەرى فیاپە بابەتەكى ب شیوہی پرسیار

بگەهینیتە گوهدارى، كو چەندین مەبەست پى

هەنە، وەكو:

- بۆ خو ئەوى كچى بخازە.

دبیت، نیکسەر هزرکرنەكا هەفدژ سەبارەت ئەو پرسیارا هاتپە ئاراستەکرن ل دەف دروستدبیت و ئەو هزرا هەفدژ ئەوا بۆ گوهدارى دروستدبیت ب شیوہی پرسیار ددارپیت.

13-مەرجه پرسیارا سەرکەفتى هاندر بیت بۆ هزران، واتە بەردەوام هزران بۆ گوهدارى دروستبکەت (Erik E Vogt, (n.d):26). وەكو:

ئەرى تۆ دزانى ئەز دەرچووی نیکى بووم؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين دى بينين، كو

قوتابپەكى فیاپە ناگەهپەكى بەتە گوهدارى،

ئەفجا چ گوهدار(هەفال، باب، برا یان هەر

كەسەكى دى بیت، ل دەمى ئەفی ناگەهپى ب

شیوہی پرسیار ناخفتنكەرى ئاراستەى گوهدارى

دکەت، ل ئەوی دەمی چەندین هزران بۆ

گوهدارى دروستدکەت، ل دۆر ئەوی بابەتی د

پرسیارپدا هاتپە ئاراستەکرن، وەكو:

ئەفی قوتابى شیانپ مەزن هەنە.

ئەفی قوتابى دفتى پاشەرؤزا خو و دایک و

بابپن خو روهنکەت.

....هتد.

14-پرسیارا سەرکەفتى یا بەرفرەهە و دشپت

دانوستاندنى دروستبکەت یان بەردەوامپى

بەتە (Erik E Vogt, (n.d):26). وەكو:

ئەرى تۆ دزانى دى خو فەگوھیزمە

رێفەبەرپەكا دى؟

- هەفالیینیا ئەوی بکە... هتد.
- 16- تاکتیکیەکا دیبا دارشتنا پرسیارا سەرکەفتی ئەو، دقیت دەمان وەختدا ببیتە ئەگەری نازاندنا پرسیارین دی (Erik E Vogt, (n.d):26). وەکو:
- تۆ دزانی من کاری خۆ هیلا؟ ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارێ دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین ئاخذتنگەری پرسیارەک ئاراستەیا گوهداری کریه ژ پیخەمەت زانینا گوهداری بۆ ئەوی کاری ئەوی ئەنجامدا، بەلێ ل دەمی گوهداری گوھ ل ئەفی بابەتی دبیت دەمان دەمدا چەندین پرسیارین دی ل دەف گوهداری دروستدین و ئاراستەیا ئاخذتنگەری دکەت، وەکو:
- تە بۆچی هیلا؟ ئەری تۆ دزانی نوکە (کار) دیتن ب زەحمەتە؟ ئەری پاری تە یی ب دلێ تە نەبوو؟
- مەبەست و بکارهینانین هەمەجۆر بۆ رستەیا پرسیارێ:**
- ئاخذتنگەری دەمی ئاخذتینیدا دشییت یان د شیانا ئەویدا هەیه رستی ب چەندین مەبەستان دەربپریت، رستەیا پرسیارێ زی ئیکە ژ ئەوان رستان، کو د شیاندایه ب گەلەک مەبەست و ئارمانجان بەیتە بکارهینان. وەکو:
1. پیزانین وەرگرتن (informing):
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری پرسیارێ ئاراستەیا گوهداری دکەت بۆ هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیاریکری، ئەوژی چیدبیت ئاخذتنگەری هەندەک پیزانین دقین ل دۆر بابەتەکی دیارکری یان حەزا زانینا تشتی هەبیت یان ئاگەهی هەبیت ل سەر تشتی دەیتە رویدان، Sven, L and Cleo, (2012:48). وەکو د ئەفان نمونین خواریدا دیاردبیت:
- ئەری باران دەیت؟ (ئاگەهی)
- بۆچی ئازاد نەهاتییه؟ (حەزا زانینا تشتی)
- ئەری هیمايي ئوکسجینی چیه؟ (پیزانین وەرگرتن)
2. دەستپیکرنا دانوستاندنی:
- د ئەفی جورێ رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری پرسیارێ ژ گوهداری دکەت، بۆ مەبەستەکا دیاریکری، واتە ئاخذتنگەری هەولددەت ب ریکا پرسیارا ئاراستەگری دەرگەهی دانوستاندنی بەیتە فەکرن بۆ گەشتنا ئەوی بۆ هەندەک بەرسقین دیارکری ل دۆر بابەتی Sven, L and Cleo, C. (2012:48). وەکو د ئەفی نمونان ل خواریدا دیاردبیت:
- بۆکی دەلیقه هەبوویه ئەفی تاوانی بکەت؟
- د ئەفی جورێ پرسیاریدا ئاخذتنگەری شیا دەرگەهی دانوستاندنی فەکەت و چەندین پرسیارین دی بۆ دیار ببن و ژ گوهداری بکەت و

بۆ گوهداری دیاردبیت و بیرا ئەوی ب ئەوی تشتی دەیتە فە، ئەوی هاتییهکرن یان ئەنجامدان د دەمهکیدا (عهبدولواحد مشیر دزهیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 45). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەری بیرا تە دەیت، دەمی مه پیکفه ئاگری - نهورۆزی هەلکری؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، چیدبیت دوو هەفال بن بۆ دەمهکی دریز ئیک و دوو نەدیتبیت، بەلێ پشتی دیتنی و دانوستاندنی، کو ئیک ژ ئەوان هەفالان بیرا هەفالی خۆی دی بهینیت ل دۆر هەبوونا راستیهکی، کو چیدبیت هەفالی ئەوی یا ژ بیرگری، بەلێ ب ریکا ئەفی رستهیا ئاراستهگری جارەکا دی بیرا ئەوی ل ئەوی راستیی دەیتەفە.

5. پشنیازکرن:

د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەری دقیت بۆچوونا گوهداری ل دور هەر بابەتەکی هەیی وەرگریت، ژ بەرهندی ئاخفتنکەر پشنیازەکی ب شیوی پرسار ئاراستهگری گوهداری دکەت(ئەبوبەکر عومەر قادر، 1993: 9). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ دبیزی بۆ خواندنی ئەم پارەیان ژ قوتابیان وەرگرین؟

گوهدار زی بەرسفا ئەوی بدەت، وهکو ئەقان پرساران(کی ئەف تاوانه کرییه و کەنگی کرییه و چهوا کرییه و بۆچی کرییه...هتد؟

3. پشت راستبوون ل دۆر بیافی زانینا گوهداری: د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەر پرساری ئاراستهگری گوهداری دکەت بۆ مەبەستهکا دیارگری، ئەوژی بۆ ئاخفتنکەری دیاردبیت، کا چەند زانین ل دەف گوهداری ل سەر ئەوی پرسارا ئاراستهگری هەیه، ئانکو بیافی زانینا گوهداری ب تشتیفه بزانیته Sven,L (and Cleo, C,2012:48). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

-هیمایی کیمایی ئوکسجینی چییه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخفتنکەری ئەف پرساره ئاراستهگری گوهداری کریه، هەر چەندە بەرسفا ئەفی پرساری ل دەف ئاخفتنکەری یا روھن وناشکرایه، بەلێ ژ بۆ پشتراستکرنییە ل دۆر زانینا گوهداری دەربارەدی پرسارا ئاراستهگری.

4. بیرەیان ب راستیهکی:

د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەر پرساری ژ گوهداری دکەت بۆ مەبەستهکا دیارگری، کو بیرا گوهداری ب راستیهکی بهینیت، کو گوهداری یا ژبیرگری ئەوژی ب ریکا پرسارا ئاراستهگری و جارەکا دی ئەف راستیه

چونکی یا پیدفییە گوهدار ئەفی چەندی بزانیە و ناگەھی ل سەر هەبیت، چونکی گوهدار رێقەبەری ئەوی جەییە و پیدفییە ناگەھی ل سەر هەمی تستان هەبیت، ژبەرەندی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی ئەوی دکەت، داکو ناگەھی ل دۆر تستی هاتیە رویدان هەبیت.
7-فیرکرن:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ناخفتنکەر هەولددەت زانیارییەکی پیشکیشی گوهداری بکەت ژ پیخەمەت فیرکرن ئەوی ب ئەوی زانیاریا هەمی، چونکی چیدبیت ئەو پیزانین یا گرنگ بیت بو گوهداری و گوهداری چ پیزانین ل سەر نەبن، ژ بەرەندی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی گوهداری دکەت ل دۆر زانینا ئەوی زانیاریی ژ پیخەمەت هندی، داکو تووشی چ خەلەتیان نەبیت Sven,L and Cleo, C,2012:48). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

ئەری تۆ دزانی (10 × 10) دبیتە(100)؟

ئەری تۆ دزانی ئەف ماددی کیمیایی یی مەترسیدارە؟

7-سەرنج راکیشان. وەکو:

ئازاد مر؟

ئەف رستە ل دویف دەوروبەری تیدا بکارهاتی دی شیت سەرنجا گوهداری رابکیشیت و ل دەف یا

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، ئەوژی(تۆ) دبیزی بو خواندنی ئەم پارەیا ژ فوتابییان وەرگرین؟) پشنیازەکە ب شیوی پرساری، کو ناخفتنکەری ئاراستەیی گوهداری کریە، کو ناخفتنکەری دفت ب ریکا ئەفی پشنیازی بوچوونا گوهداری وەرگریت، کا ئەو کارە یی باشە یان نە؟

6-بەرەینانا پیگرییەکی:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ناخفتنکەر گوهداری ناگەهداردکەت دەربارەیی هندی، کو رویدانەک یان تشتەکی گرنگ یی هەمی، کو دفت بزانیە، واتە زانینا گوهداری ل دور بابەتی هەمی، ب واتاییەکا دی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی گوهداری دکەت ژ پیخەمەت هندی، کو ئەو پرساریان بابەتی پرساری بو گوهداری یی گرنگە کو پیشکیشی ئەوی بکەت (Sven,L and Cleo, C,2012:48). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەری مامۆستا تۆ دزانی فوتابییان خۆپیشاندان ئەنجامدایە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین، کو ناخفتنکەری ئەف رستەیا پرساری ئاراستەیی گوهداری کریە، داکو ناگەهیەکی بدەتە گوهداری ل دۆر بابەتی هەمی یان هاتیە رویدان،

ل سەر سزادانا ئەوی، ئەوژی پستی دانی ب
تاوانی ددەت.

12- شەرمزارکرن. وەکو:

ئەری ئەفە دوو سالە تۆ سەرناکەفی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی چەندی
گوتییە گوهداری داگو ئەوی شەرمزاربکەت ل
سەر ئەوی بابەتی هە، کو دەرنەچوونا ئەویە
بۆ ماوی دوو سالان ل سەر ئیک.

13- ئاراستە گوهورین. وەکو:

- تۆ دی چ کە ئەگەر بوویە وەرگیر، چونکی تۆ

ئەوی زمانی باش نزان؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە گوهداری داگو هزرا ئەوی بەرامبەر کاری
وەرگیرانی بگوهوریت، چونکی وەسا بۆ
دیارکریە، کو تۆ نەشی ئەوی کاری بکە.

ئە نجام

پستی فەکولینا مە ب دوماهیەک هاتی،
ئەم گەهشتینە ئەفان ئەنجامین ل خواری
دیارکری:

1- پرسیاری رەهەندەکی پراگماتیکی هەیه و
بۆ گەلەک مەبەستین دی یین جودا ژ زانینا
تشتی دەیتە بکارهینان.

2- دەوروبەری پۆلەکی دیار و بەرچاقد
دیارکرن پرسیارا پراگماتیکیدا هەیه، کو ب

گرنگ بیت، ئەوژی ئەگەر ئازاد یی گەنج بیت و
یی ل سەر خو بیت.

8- ورووژاندن و کاریگەری. وەکو:

ما تۆ نە نەفیعی سەلاحەدینی ئەیوبیی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستەیا پرسیاری دەربریە
ژبۆ ئەوی مەبەستی، کو کاریگەرییی ل هەست و
سۆزین گوهداری بکەت، چونکی پەسنا ئەوی
کریه و بێر ئەوی ل کەسەکی مەزن هینایە، کو
ب باپیری کوردان دەیتە نیاسین.

9- ئارامکرن بارودۆخی. وەکو:

- ما هوین قوتابی نین؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە قوتابیان داگو بشیت قوتابیان
رپابوہستینیت، کو ئەوی کاری نەکەن، لەورا بێر
ئەوان ب هندی هینایە، کو هوین قوتابینە و
قوتابی ئەفان کارین ب ئەفی رەنگی ناکەن.

10- هەلسەنگاندنا ئاستی کەسی بەرامبەرە:

ئەمریکا دکەفیتە کیژ کیشوهری؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە دابزانیت ئاستی ئەوی کەسی یی
زانیریان چەوانە و چەندە.

11- زانینا راستیی. وەکو:

تە بۆچی و چەوا کوشت؟

دادوهری ئەف رستەیا پرسیاری ئاراستە
تاوانباری کریه، داگو بگەهیتە برپارا دوماهییی

-ئەبۆبەکر عومەر قادر: (1993)، پرسپار لە زمانی کوردیدا، (نامە ی ماستەر)، زانکۆیا سەلاحەدین، هەولێر.

-ئافیسنا کەمال مەحمود: (2009)، رستە ی پرسپار و فەرمان لە زمانی کوردیدا، دەزگای کوردولوجی، سلێمانی.

-شیرزاد سەبری عەلی: 2014، پراگماتیک، چاپخانا حاجی هاشم، هەولێر.

-عەبدولواحد مشیر دزەیی: (2009)، کاریگەری دەروونی لە بواری راگەیاندا (لێکۆڵینەو هەبەکی سیمانتیکی و پراگماتیکییە)، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و بلاکردنەو هە ئاراس، هەولێر.

-_____ : (2009)، کاریگەری هیز لە پەییوهندی نیوان ئاخیوهراندا، گوڤاری زانستە مروڤایەتییهکانی زانکۆی سەلاحەدین، ژمارە 42، هەولێر.

-_____ : (2013)، پرۆگرامکردنی زمانەوانی دەماری N.L.P، چاپی یەکەم، چاپخانە ی دارا، هەولێر.

-_____ : (2013)، رۆلی نیشانە لە روونکردنەو هە واتادا (لێکۆڵینەو هەبەکی واتاسازیە)، مجله الاستاژ، ژمارە (206).

-_____ : (2013)، هیز و کاریگەری پرسپار لە دیمانهکانی راگەیاندا (لێکۆڵینەو هەبەکی پراگماتیکییە)، گوڤاری زانستی مروڤایەتی، زانکویا سەلاحەدین، ژمارە (54)، هەولێر.

-_____ و شیرزاد سەبری عەلی: (2013) زمانەوانی سیاسی، هەولێر.

-_____ : (2014)، ریزمانی کوردی، چاپی یەکەم، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.

رێکا دەرووبەری توانج و ئاگەهدارکردنی و تاوانبارکردن... هتد ژ پرسپاری دەردکەفن.

3- پرسپاری پراگماتیکی مل ب ملی بواری پەروهرده و راگەهانەدن و ئەدەب و سیاسەتی... هتد، د بواری ئاخیفتنا ئاسایی ژیدا دەینە بکارهینان.

4- ل دویت دەرووبەری پرسپارەکا د هەر بوارهکیدا دشتیت پتر ژ مەبەستەکا پراگماتیکی هەبیت.

5- پرسپار ژبلی زانینا تشتی د بیافی پراگماتیکیدا بو گەلەک مەبەستین دی دەینە بکارهینان. وهکو: دەسپیکرنا دانوستاندنی، پشت راستبوون ل دور بیافی زانینا گوهداری، بیرهینان ب راستییەکی، پشنیازکردن، بیرهینانا پیگرییهکی، فیکردن، سەرنج راکیشان، ورووژاندن و کاریگەری، ئارامکرنا بارودوخی، هەلسەنگاندنا ئاستی، کەسی بەرامبەرە، زانینا راستیی، شەرمزارکردن، ئاراستە گوهورین... هتد.

ژیدەر

1- ژیدەر ب زمانێ کوردی:

-ئەوهرحمانی حاجی ماری: (1987)، ریزمانی کوردی، بەغدا، دەزگای رهوشنیری بلاکردنەو هە کوردی، زنجیره ژمارە (158).

-ئەرشد شوکری ئیسلام: (2014)، پراگماتیک و فلتەرکنا زانیارییان د راگەهانیددا، نامەیا ماستەری، زانکۆیا زاخو.

- Duny.T.T.Y(2011) Astudy on Syntactic, Semantic and Pragmatic Features of Exaggeration in English and Vietnamese,Unversity of DANAG.
- Eric E vogt. The Art and Architecture of powerful Questions. Available at <http://www.javeriana.edu.co/desiciones/powerfulQuestions>.
- Gelbukh, A (2003). Computational Linguistics and Intelligent Text processing. 4thedition. International Conference, CICLing 2003, Mexico City.
- Gerth,H.H(1946) ,and C. Wright Mills,trans. And eds.From Max Weber:Essays in Sociology.New York: Oxford Universty Press.
- Haverkate, H (1997). The Pragmalinguistic Characterization of rhetorical question. In G vozdanovic, J. (Ed.) Language change and Functional Explanations. Belin: Walter de Gruyter & Co.
- Hoffman, J, and Paul, G (2009). Introduction to Political Theory. 2 nd ed. Harlow: Person Education Limited.
- <http://changminds.org/techniques/questioning/power-of-questions.htm>.
- <http://hubpages.com/business/Questioning-Techniques>.
- <http://www.personal.psu.edu.chrishul-stepstone-15-qu3stion.pdf>.
- Ludwig, K & Boisvert, Dan (2008). Symantics for Non-Declaratives. In Ernest Lepore & Barry C. Smith (Eds.). The Oxford Handbook of philosophy of Language. OUP Oxford.
- Lyons , J.(1997). Semantics. Cambridge University press. London and New York.
- Sobal,A & Pans,J,(2011)Power Questions,Wiley.Inc.
- Sven, L and Cleo,C. (2012). The Basic Dynamic Effect of Interrogative Utterances. Standford University.
- Lussier, Ropert, N (2005). Human Relations in Organizations. 6th ed. New York: McGraw Hill.
- Richard, C. and Richard, S. (2002). Longman Dictionary and Applied Linguistics. 3rd edition. London : Pearson Education Limited.
- Strazny, Ph (2005). Encyclopedia of Linguistics. Volum 1. Fitzory Dearborn. An imprint of the Taylor and Francis Group New York. Oxon.
- Stubbs, M (1983). Discourse Analaysis, Oxford: Basil Blackwell.
- كوردستان موکریانى: (1986)، سینتاکسى رستهى ساده له زمانى کوردیدا، بهغدا.
- 2- ژیدهر ب زمانى عه ره بى:**
- ابراهيم الفقى: (2009)، البرمجة اللغوية العصبية وفن الاتصال الامحدود، دار الراية والمركز الكندي للتنمية البشرية.
- جوزيف أوكانور: (2007)، التخطيط اللغوي العصبي، ترجمة: محمد الواكد، الطبعة_الثانية، دار علماء الدين للنشر و التوزيع، دمشق، سورية.
- شاهرالحسن: (2001)، علم الدلالة السيمانتيكية والبراجماتية فى اللغة العربية، الطبعة الاولى، بكلية الاداب- جامعة اليرموك، دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع.
- سامى محسن ختاتنة و احمد عبداللطيف ابواسعد: (2010)، علم النفس الاعلامى، الطبعة الاولى، دارالميسرة للنشر والتوزيع والطباعة، الاردن.
- شريف عرفة: (1988)، برمج عقلك، من موقع: www.4shared.com.
- عبدالکريم فهد الساري: (2012)، التکنیک الحديث والمقابلات الصحفية، الطبعة الاولى، دار أسامة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.
- محمد حسين نقيب: (2015)، كتاب المؤتمر، المجلس الدولي للغة العربية، الطبعة الاولى، الامارات.
- 3- ژیدهر ب زمانى ئینگلیزى:**
- Crystal, D. (1997): The Cambridge Encyclopedia of Language .2nd edition. Cambridge University press.
- Cruse, A (2006): A Glossery of Semantics and Pragmatics. Edinburgh University Press Ltd22 George Square, Edinburgh.

الخلاصه

للأسئلة أهمية كبيرة في اللغة و خاصة في مجال التداولية. هذا البحث يحاول دراسة التكنيك و استعمال الأسئلة في اللغة الكوردية، من أجل تحقيق مقصد المتكلم. هذا بالبحث بعنوان (تكنيك و الاستعمال الأسئلة) في إطار كلام منطقة بهدينان. هذا البحث يحاول أن يدرس التكنيك و الاستعمالات المتنوعة للأسئلة، و أنجز البحث حسب المنهج الوصفي التحليلي. الهدف الرئيسي من هذا البحث هو معرفة كيف يقدم المتكلم الأسئلة و لأي غرض يستعملها. هذا البحث يتكون من فصلين. الفصل الأول بعنوان (الأسئلة و لغة التدقيق) و يتناول هذا الفصل دراسة مفهوم و وظائف الأسئلة و لغة التدقيق مع الأسئلة و الفصل الثاني مخصص ل(التكنيك و استعمالات الأسئلة).

Abstract

Questioning is crucial in language, particularly in pragmatics field. The present study attempts to examine the tactics and utilization of questioning in Kurdish language in order to identify how the speaker is able to fulfil his goals by asking questions. By conducting a descriptive- analytical approach the study attempts to explore how the speaker makes questions in Behdini subdialect and what is the purpose of his questions. The current study has been divided into two parts; the first part is about questions in general and the language of meta. The second part discusses the tactics and utilizations of questioning in Kurdish language (Badini).